

Збережені традиції

У Національному академічному драматичному театрі ім. Івана Франка відбулася історична подія — заключний концерт Міжнародного форуму бандуристів, присвячений сторіччю Київського кобзарського хору. Сторіччя унікального колективу, внесок якого в нашу культуру, збереження традицій і їхню популяризацію в усьому світі справді безцінний.

Капела, заснована 1918 року, ставила перед собою мету — розвиток інституту кобзарства в Україні і в усьому світі. За сто років попри репресії, Голодомори, переслідування, розстріли і вимушену еміграцію нащадки зуміли зберегти традиції і найголовніше — продовжити їх. Як наслідок, ми можемо побачити і почути Капелу бандуристів у США, Канаді, Аргентині, Західній Європі, Японії та Австралії.

Здійснилася мрія чотирьох поколінь музикантів виступити на одній сцені. У великому мистецькому діалозі зустрілися на сцені Театру Франка два знаменитих колективи, дві гілки одного дерева — спадкоємці Київської капели бандуристів — Капела бандуристів Північної Америки імені Тараса Шевченка та Національна заслужена капела бандуристів імені Георгія Майбороди.

Матеріал про Міжнародний фестиваль бандуристів читайте у наступному числі “СП”.

— Своєю часу відомий український науковець із Харкова **Юрій Шевельов** виокремив серед найбільших ворогів України **Москву, український провінціалізм і кочубейство...**

— Перепрошую, але це не просто рефлексія. Це історичні віхи глибокої взаємопов’язаності нашого (і не тільки нашого) державного упаду. Байдужість суспільного загалу до геніальних думок, глобальних пропозицій, голосно висловлених мудрих особистостями, — чи не найбільше мене нині тривожить. Особливо до ідей, актуальних для України; коли їх не те що не розуміють, заперечують, а на жаль, — ігнорують. Нібито окрім їхніх напрацювань нічого цінного до них не було. Натомість далі наступаємо на ті ж граблі, повторюємо помилки попередників, про які, альтруїстично переживаючи за Україну, не раз нас попереджали інтелектуали, мислителі, духовні праведники, котрі без галасливого потоку слів скромно і важко трудилися. Від неуваги до патріотичних предків — нещастя сучасникам, усій країні, загибель героїв. Звідси локально-ексклюзивні бар’єри національного й духовного відродження України, її прогресу, фальш п’ятиколонників, програвш Росії в інформаційній війні, нерозуміння світом сенсів нашої Національної Ідеї.

— **Що з таких подій, думок, ідей Вас найбільше засмучує?**

— Для початку назву промову відомого американського історика **Тімоті Снайдера** “Історична відповідальність Німеччини перед Україною”, з якою він виступив у Бундестазі ФРН. Її повний переклад надрукувала газета “День” (ч. 115—116, 2017, 7—8 липня). У відповідь у Києві навіть відбулися тематичні парламентські слухання. А що далі?! Оприлюднену американцем важливу тему відповідальності Німеччини перед Україною замість підняти до глобальної проблеми відповідальності однієї країни перед іншою, до запровадження нової соціогуманістичної парадигми міжнародних відносин, аби припинити розбійницько-загарбницькі апетити сучасної Росії, — обговорення переважно зведено

Професор Степан ВОВКАНИЧ: «Слухаймо мудрих, людей і нації! Будьмо вірні Україні!»

Сьогодні гість “Слова Просвіти” — Степан Вовканич, доктор економічних наук, професор. Заслужений діяч науки і техніки України. Провідний науковий співробітник ДУ “Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАНУ”.

Степан Йосипович — депутат №1 в тепер уже історичному списку Львівської обласної ради I демократичного скликання, яка під керівництвом тодішнього її голови В. М. Чорновола започаткувала численні новації з розбудови незалежної України. Після закінчення каденції Ради 1994 року професор Степан Вовканич вирішив далі не балотуватися, однак не покинув працювати над проблемами українського державотворення, зокрема розробляти складові Української Національної Ідеї (УНІ).

Про це та про розмаїті громадсько-політичні фронти, що опанували світ і Україну, зі С. Вовканичем розмовляв письменник і журналіст Богдан Залізник.

до передвоєнного періоду, до злочинств гітлеризму. А де ж іще більші злочини сталінізму, путінської Росії? Чому не говоримо про відповідальність переродженої Німеччини за те, що в Бухаресті 2008 року Україні не надали запрошення щодо вступу в НАТО? А де відповідальність країн-підписантів Будапештського меморандуму перед Україною про надання їй — добровільно-без’ядерній — гарантій безпеки? Хто в світі ще, окрім нас, позбувся ядерного потенціалу?! На думку спеціалістів, якби своєчасно було активно задіяне обіцяне, не було б нині розмов про неефективність Мінського процесу. Адже не було б ні анексії Криму, ні гібридної війни Росії на Донбасі, численних жертв безвинно вбитих і покалічених тіл і душ, знищених лікарень, шкіл. Не було б пропаганди фальшивих гуманітарних конвоїв, що збільшується інтенсивність обстрілів. Запанувала б довіра до країн-лідерів, до їхнього миролюбства.

— **Який із Росії миротворець, знають і грузини, і молдавани. А тепер переконуються сирійці. Але, на жаль, світ цього “не бачить”.**

— Слушно. Захід злочинно консервативний до соціальних, національних новацій. Це давно має тривожити. Пере-

ді мною завжди подія 5 жовтня 1995 року. Саме тоді миротворець Папа Іван Павло II виступав на Генеральній сесії ООН. Його запросили на святкування її 50-річчя, де він запропонував соціогуманістичну ідею “сім’ї” у міжнародних відносинах, за якою до найслабших ставляться з найбільшою любов’ю, а голоси тих, що уявили себе сильними світу, не мають ні морального, ні іншого права залишити безгосподарними ослаблені, зокрема — постколоніально-радянські, народи. Отже, Папа задовго до Т. Снайдера торкнувся глобальної, нерозв’язаної проблеми — відповідальності нації перед нацією, країни перед країною. Геній Понтифіка переніс її у третє тисячоліття, у національну й соціальну площину народів і народностей, які прагнуть стати чи вже стали на шлях повернення до своїх духовних витоків, до національного відродження. Світ над цією ініціативою Папи на сесії ООН досі не застановився. А модернізована ООНівська система безпеки пригодилася б зараз не тільки нам, а й Грузії, Молдові, Сирії — усюди, де “миротворять” цинічно-брехливі росіяни.

— **З питанням: “Хто винен?” — начебто зрозуміло. Традиційно тяжче: “Що роби-**

ти?”, аби історична пам’ять, українськість не нівелювалася...

— А що ми можемо зробити? Порошенко має робити, його народ обрав Президентом. Він — лідер, у нього — потенціал влади і ресурси. Ми можемо допомогти порадами. Але якщо він не слухатиме і не читатиме нашу писанину, то на те нема ради. Хіба що повернути Януковича, який, за цинізмом галичанки Ганни Герман, “чув кожного”. Під кінець особливо був чуйний до “пацанов” із ФСБ, які героїчно допомогли з втечею. А може, повернути Юлю, вона ще з давніх часів газових афер — подруга Путіна. А якщо серйозно, то слухаймо мудрих, людей і нації. Не ми одні виживаємо у такому оточенні. Нині, правда, їм чомусь більше щастить з керівниками нації. Недавно кнесет ухвалив Основний закон: “Ізраїль — національна держава єврейського народу”, яким тільки за євреями закріплено право на самовизначення в своїй країні. Чому б ВР не ухвалити Закон “Україна — національна держава українського народу”, яким тільки цьому (титульному, корінному) народові надається втілювати своє природне, мовно-культурне, релігійне й історичне право на власне самовизначення і самовираження?! Відтак, розбудова на землі українського народу Новоросії чи підтримка Росією сателітних регіональних, т. зв. народних республік — офіційно буде заздалегідь визнана протизаконною, загарбницько-терористичною, а отже, злочинною. Світ знатиме, що народ буде національну державу, і в кримській трагедії не наступить на аншлюсівсько-судетські граблі. Може, хоч тоді на посагання Росії на суверенітет України, її територію адекватно і своєчасно реагуватиме?

Закінчення. Початок на стор. 1

— Може, приклад Ізраїлю не зовсім підходить до українських реалій?

— Ви ще скажіть, що анексію Гітлером Австрії не повторив Путін у Криму. Навіть дуже підходить. Зрозуміло, що українцям давній Київ не треба відстоювати перед нахабно-цинічним натиском охрещених киянами московитів, як це чинять євреї щодо Єрусалима. Адже в літописах надто чітко визнано Київ батьком усіх городів руських ще задовго до фіксації в манускриптах назви поселення на болотах біля річки — Москва. Але статус рідної мови як єдиної державної — необхідно; автокефалію Київської єдиної Помісної Церкви — потрібно; Державний Герб Тризуб — знак рівноапостольного князя Володимира Великого — теж слід захищати. Звичайно, навряд чи українцям нині варто переназватися на русичів чи русинів, як вони називалися (чи їх називали) в світі до викрадення московитами (теперішніми псевдоросіянами) їхнього, а отже, нашого з вами імені. Але боротьба українців із малоросійством, провінційністю, синдромом партикулярної культури, що їм втулили злодійкуваті “творці” універсалістичної імперсько-панівної культури — росіяни — це велика ділянка майбутніх науково-методологічних досліджень нації, якщо вона хоче, аби москалі залишили в спокої і мирі багатогранність її ідентифікації. На це, поряд із подоланням кочубейства, був сфокусований геній вченого з Харкова, меморіальну дошку якого на очах всієї України кувалдою розбили сучасні кернесі і добкіни.

— Про що йдеться? Якщо можна — детальніше, зокрема щодо новел партикулярістичної і універсалістичної культур.

— Це не новели, як і те, що Росія — це не тільки не Україна. Назва Росії — це навіть не легітимна назва національної держави етносу, що нині силкується возвести її в ранг світових, повернути кримську землю українців у імперське і церковне нібито лоно Москви. Надання Україні Томосу відкрило прихований Московю факт: Російська Православна Церква не є матірною для Київської. Такою є Константинопольська. Так само, як генеза “росіяни”, “русские” не має нічого спільного з Руссю. Як зазначають російські історики, якщо старанно пошкребти будь-якого росіянина, то обов’язково виявимо татарина. Якщо коротко, то насправді назва Росія породжена синергією німецького іберменшенського проекту, який реалізувала наскрізь просякнута німецьким духом і менталітетом царська шовіністично-імперська верхівка як великоруський на базі монголо-татарського низового субстрату під польовим командуванням київської (руської) духовно-інтелектуальної еліти, персонал якої переважно вірно служив, швидко вислужувався до домінуючого на середньому, а іноді — й на вищому рівні управління. Часто мобілізовані русини, що добровільно і швидко ставали малоросами, робили це широким і зі сподіваннями, що московити, якнайшвидше ставши європейцями і носіями русинської, тобто української, культури, мови тощо, у такий спосіб урятують “святую Русь”. Ця ілюзія надихнула і вірного слугаку Прокоповича навіть по-

Професор Степан ВОВКАНИЧ: «Слухаймо мудрих, людей і нації! Будьмо вірні Україні!»

Степан Вовканич

радити Петру I назватися імператором “всєя Вєлікой, Малой і Белой Росії”. Западливий малорос високого церковного сану допоміг сформуванню не тільки світський концепт “триєдиної Русі”, яким користувалися і більшовики, а нині втулюють українцям, білорусам (і не лише їм) пропагандисти “русского міра”. Його лепта в тому, що імперія по-братньому прищепила їм комплекс неповноцінності. І нині наші сябри в парламенті говорять по-російському, вдома соромляться своєї рідної мови. Його вина і в тому, що надання Томосу розглядають на рівні національної безпеки Росії. Це наслідкові прояви того, що за допомогою українців творили універсалістичну імперсько-амбітну культуру московитів. Водночас Київ щодалі прирікав себе на партикулярістичну — з усіма нинішніми результативно-наслідковими реаліями. Українська мова стала і стала неофіційною, недержавною, а отже, другорядною. Культура — провінційною, регіональною, а відтак нібито ексклюзивно-селянською. Її навіть намагалися подати як маргінальну, недорозвинену, базарну, щобільше — заперечити взагалі. Жодного малоросійського “языка нет, не было і быть не может!”. Битва ж за білоруську, українську ідентичність, за усунення зросійщення і в мирі, і в церкві — ще попереду! Провокації Москви з приводу надання Томосу — це нова епопея насадження ідеологеми “триєдності Русі”.

— А тоді далі, як кажуть, пішла і покотилася знайома тотальна русифікація. Російська мова ставала мовою завойованих народів, т. зв. міжнаціонального, а відтак — міжнародного спілкування. Українців почали звинувачувати у зрадництві, мазепистві, націоналістичних посяганнях на досягнення універсалістичної культури; називати петлюрівцями, бандерівцями. Пішли в рух відомі метропольно-церковні антиукраїнські анафемі, відомі урядові циркуляри й укази. Почався наступ на українську мову, культуру, заборона друкувати книги українською тощо. “Гаваріть на общепонятном” стало престижно.

— Партикулярізм дуже вигідний метрополії Москви, адже історично завжди уможлилював звинувачувати українців у первородних гріхах — самоідентифікації, самовизначеності, сепаратизмі, буржуазному націоналізмі. Кара малоросів за прагнення бути самостійними легко прикривалася їх буцімто обмеженістю — на противагу широкому погляду великоросів, їх “мирному желанію крепить великую дружбу между народами”. Хоча з буржуазією було суцужно, партикулярізму за генезою справді притаманне прагнення зберігати в недоторканності приватні права місцевих громад, територіальні цінності, природні особливості самозбереження, самозахисту, які можна подати як такі,

нів — наскрізь. Нація не має права нині цим інтелектуальним здобутком предків легковажити.

Попри розмаїття поглядів, дискусій і підходів до дефініції Української Ідеї аж до її повного невизнання, не можна заперечити історичний процес її виникнення, становлення і поширення, який проліг — від Руси-України, демократичної Конституції Пилипа Орлика, Кирило-Мефодіївського соціального гасла “Україна без холопа і пана” через Міхновське усвідомлення України як національної самостійної держави, боротьбу УНР, її злуку з ЗУНР та визвольного-бойовий клич УПА “здобудеш або вмреш” за неї — до сьогоднішніх пошуків і розробки євроінтеграційної стратегії розвитку нашої країни в системі

модерних світових держав і досягнень їх життєвих стандартів. І нині чи не щоденні втрати кращих синів України свідчать, що не зникла небезпека агресії сильніших, не канули в Лету ні їхня імперська хіть напасти та поневолити сусіда, ні великодержавний зухвалий мотив анексувати його землі, зробити решту світу беззахисним, безголосим, безсилим. При цьому цинічно нав’язують світові традиційну олжу щодо свого глобального миролюбства, утихомирювача запальних грузинів, українців, молдаван, інших поневолених народів, цивілізованого, мовляв, імплементатора в євразійський простір європейських цінностей. Водночас надання Українській Церкві автокефалії демонстративно розглядають як загрозу своїй національній безпеці.

— Чи російські (царська й особливо комуністична) імперії, поглибивши великоросійський шовінізм, не залишили нам у спадок синдром партикулярістичної культури?

— Та він скрізь. Ми так звикли не любити чужі держави, що і свою ніяк не привчимося шанувати. Ми добре навчилися в колгоспі, на заводах красти, звикли до блату у владі, що не можемо позбутися клептоманії, державної корупції, хабарництва, безвідповідальності за брехню народів. А візьмімо реформу владі. Вона в нас просунулася на місцевому рівні — творення об’єднаних територіальних громад, бюджетної децентралізації. Гроші пішли вниз, до громад. Це добре. Але реформа передбачала також створення урядової “вертикалі” — нового суспільного інституту референтів, який був відповідальний за дотримання загальнодержавної політики, за впровадження пан-українських проектів, екологію, прикордонну співпрацю тощо. Глухо, закон “Про референтів” не ухвалений. Що таке “референт”, назву якого запозичили у Франції, не знаємо; але її територія поділена відповідно на референтури. Польща має воєводства і воєводу. А що Україна — області, де чомусь (?) далі залишається — голова ОДА? Чому б області не назвати

краями, а відповідальних за дотримання національної політики Президента в державі — крайовими? Регіоналізація стала панацеєю, на кшталт: сильні регіони — сильна Україна. Але геніальне регіональним не буває. Регіони сильні об’єднаною ідеєю національної держави, стратегічною загальноукраїнською ідеєю. У такій державі регіоналі не створюють свою партію. У Німеччині немає Партії земель, і не твориться партія “Наш край”. А є загальнонімецькі національно-ідеологічні партії (християнські демократи, партія зелених і т. ін.).

— Нині ми свідки кровопролиття на сході України не лише за Донбас, а й базові людиноцентричні європейські цінності: гідність, свободу, демократію, верховенство закону, толерантність. Українство незахищене ні від зовнішньої агресії сусіда, ні від внутрішнього рудимента т. з. радянської людини, її загарбницько-ордійського психології, “дез” євразійського “русского міра”. Це збільшує ймовірність, що під час виборів Президента знову можемо наступити на знайомі граблі.

— Звичайно. Українцям для захисту від нібито безадресної радянської людини, а насправді — від імперсько-шовіністичної ідеологеми, чітко заточеної на зросійщення поневолених народів, — вкрай потрібна націєцентричність, захисна духовно-інформаційна плівка від пропаганди російських масмедіа. Потрібен соціогуманістичний, тобто — двовалентний захист і людини, і нації. Їм треба боротися за соборну єдність і державну суб’єктність, суверенітет й ідентичність, за історичну та сьогоденну правду, за український інформаційний (і не лише) простір, ресурси, активи, зрештою, за своє буття як вільного народу, за збереження тягlosti його розвитку та інтеграцію у вільний світовий простір.

За таких непростих умов трансформуються цінності, модернізується не лише економіка, а й нових смислів набувають знання, культура, національна свідомість, життя на “межі”, рольові функції в безперервності поступу, збереженні ідентичності, генеруванні нових ідей, аби вирватися з обіймів ведмідя та інтегруватися у вільний світ. Надання Томосу — вагомий чинник цих процесів. Його історичне значення виходить далеко за межі релігії. Воно, за словами чинного Президента, “з того ряду, що зміцнення армії; що захист мови; що боротьба за членство в Євросоюзі та НАТО”. Головне — захистити наші культурні цінності й позбутися малоросійства, зробити українську культуру багатоманітною, духовно-інтелектуально вишуканою, ексклюзивно-оригінальною, а отже, привабливою. Якщо переважання міжнародних відносин колись відбудеться, то перезаснування системи можливе на соціогуманістичному, культурологічному постаменті. І українство з його стратегічними пріоритетами, культурними цінностями і демократичними принципами державотворення має шанс долучитися до його зведення цивілізованим світом.

Євген БУКЕТ,
голова Київського ОО ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка

Навколо Київської «Просвіти»

Перші просвітнянські осередки на теренах колишньої Київської губернії почали з'являтися одразу після заснування «Просвіти» в Києві 25 червня 1906 року.

1906 року рада Київського товариства «Просвіта» офіційно звернулася по дозвіл відкрити читальню у с. Кривому Сквирського повіту (нині — Попільнянський район Житомирської області). Київський губернатор дозволу не дав. І це ініціювало фактично підпільне функціонування філій Київської «Просвіти».

Аналізуючи списки перших просвітнян, що опубліковані в Звідомленнях за 1906—1910 рр., можна з упевненістю говорити, що тогочасна просвітнянська робота кипіла не лише в Києві, а й у Білій Церкві, Бородянці, Боярці, Великих Дмитровичах, Васильєві, Войтовому, Германівці, Глеасі, Городищі, Гостомелі, Джуринях, Єрках, Жмеринці, Звенигородці, Златополі, Каневі, Китаєвому, Козацькому, Колодистому, Корнині, Кривому, Леонівці, Лисянці, Миколаївці, Минковцях, Мотижині, Павлоці, Покотилівці, Радомислі, Ржишеві, Розсоховці, Рокитному, Романівці, Ситківцях, Смілі, Спищенцях, Степанцях, Степку, Суботіві, Сунках, Тихих Хуторах, Умані, Фасовій, Ходоркові, Хотові, Черкасах, Ямполі, Ярошівці.

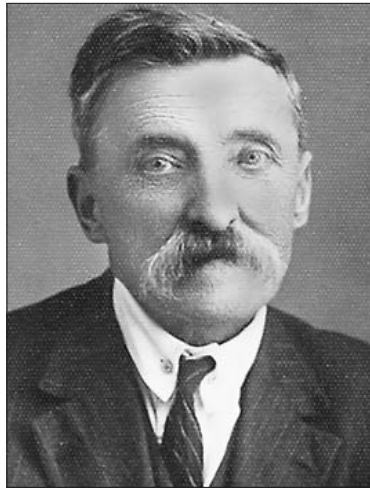
У багатьох містечках і селах було по кілька членів «Просвіти», які інформували земляків про прогресивні столичні справи на ниві національного відродження. Тож цілком закономірно, що на цьому благодатному ґрунті на початку весни 1917 року «Просвіти» почали виростати, мов гриби після дощу.

У цій статті спробуємо простежити основні історичні віхи просвітнянського руху на теренах сучасної Київської області.

1912 року в Білій Церкві оселився один із членів ради Київської «Просвіти» лікар і письменник Модест Пилипович Левицький. 4 березня 1917 р. він очолює місцеву «Просвіту» — одну з перших на Київщині. Серед 232 членів товариства були крамарі, заможні селяни з околиць міста, чиновники та службовці шляхта маєтків Браницьких, робітники і селяни. Товариство мало спільні кошти, що склалися з членських внесків (616 крб 57 коп.), прибутків від вистав і вечірок (1052 крб 10 коп.) та добровільних пожертв (4392 крб 42 коп.), працювало за кількома тематичними секціями.

Газета «Нова Рада» (№143 за 22 вересня 1917 року) повідомляла про «Просвіту» у Білій Церкві та Васильківському повіті так: «Організування Білоцерківської «Просвіти» почалося із гуртування середшкільників, залізничників та вояків, наслідком чого є те, що місцева Рада військових депутатів в переважній більшості складається зі свідомих українців, а шкільна молодь взялася дуже жваво до закладання по селах «Просвіт», котрі відбули уже три повітових з'їзди. Просвітнян також багато працюють коло організування в повіті «Вільного козацтва», котре в останній час дуже шириться по селах і об'єдналося в курінь імені Палія. В самій Білій Церкві є коло 300 вільних козаків. З неукраїнців у «Просвіті» найкращі стосунки з поляками, з котрими вона ввійшла в блок на міських виборах, вна-

«Просвіта» Київщини: загартовані традицією боротьби

Модест Левицький

слідок чого спільний українсько-польський список зібрав найбільше голосів. «Просвіта» завела в Білій Церкві чималу книгозбірню, до якої випикує 5 газет, та відкрила українську школу для дітей і дорослих та недільні курси для «вільних козаків». Домагалась «Просвіта» заведення української мови в місцевій хлоп'ячій та дівочій гімназіях, але в цій справі не пощастило, через вороже відношення більшості гімназійних вчителів. Ворожа агітація в повіті проти діяльності «Просвіти» ведеться переважно духовенством і подекуди вчителями. В дівчачій гімназії «Просвіта» заходжується коло заведення українських ткацьких курсів. У тому їй допомагає одна свідома вчителька. Упорядковано також продаж українських книжок та видано своїх дві книжечки («Рідна мова» (40000 прим.), «Про земську справу» (15000 прим.) — Авт.).

У «Просвіті» села Янківки (нині — Іванівка Білоцерківського р-ну. — Авт.) справа йшла дуже мляво, поки недавно не обрали нового голову — єврея Прищера, котрий виявив дуже жваву діяльність та яру українську свідомість».

«Нова Рада» інформувала, що у Васильківському повіті Київської губернії станом на вересень 1917 року діяло 53 «Просвіти», об'єднані в Спілку «Просвіт» Васильківського повіту. Ініціатором її створення і головою був Модест Левицький. 18 липня 1917 року спілка організувала мирну маніфестацію на честь проголошення ІІ універсалу Центральної Ради, який місцева громада вітала гучними криками «Слава!». Оскільки жодного іншого об'єднання просвітнянських організацій на теренах сучасної Київщини не було, — вважаємо саме її предтечою Київського обласного об'єднання «Просвіта».

Організаційна робота в просвітнянських організаціях повітуне припинялася впродовж 1917—1918 рр. Ось красномовний приклад. За повідомленням газети «Нова Рада» (№ 115 від 16 (3) липня 1918 року), «Просвіта» м. Рокитного за рік роботи нічим особливим себе не проявила, але «весь час передплачувались газети, була саяка-така селянська бібліотека, а під час шкільної праці була звернена особлива увага на поширення дитячого відділу — і дійсно, діти дуже охоче читали ті книжки, що тільки можна було дістати на книжковому ринкові — ця справа заходами учительки Томашевич була поставлена і навіть тепер влітку ведеться дуже гарно. Діти цікавляться і виявляють гарячу прихильність до рідної української книжки.

Весною цього року нашій «Просвіті» пощастило — повертаючись з війни чимало відповідних працівників і зараз діяльність товариства пішла далеко жвавіше. Скликали загальні збори, переобрали раду, яка наново взялася працювати коло кожного їй діла. До товариства прилучилося багато нових співробітників. І от першим чином заклалася театральна комісія, яка повела свою діяльність надзвичайно широко. Під орудою місцевого селянина, який одержав відповідну освіту, Т. М. Сміленка, організувався селянський мішаний хор, що вже через місяць дав підряд два концерти народних пісень з надзвичайним успіхом серед селянства. Обидва концерти дійсно мали художній інтерес, а крім того з технічного боку вся постановка їх мала певне враження на місцеве громадянство, та й на позамісцеве, бо понаїздило послухати концерт багатьох гостей з околиць».

Ситуація в інших повітах була не такою сприятливою для просвітнянського руху. Зокрема на Всеукраїнському з'їзді «Просвіт», що проходив 20—23 вересня 1917 року, слово від Сквирського повіту мав Кутувий. Він повідомив, зокрема, так: «У Сквирі свідомої інтелігенції майже зовсім не було і «Просвіта» зразу ж взялася до роботи на селах. Скликаний «Просвітою» повітовий з'їзд сільських учителів розділився на два — український і російський, — так, що тільки в останній час учительство повіту об'єдналося в єдину Українську Учительську Спілку. Тепер «Просвіта», яка має коло 200 членів, працює разом з Селянською Спілкою і досить успішно організовує селянство.

Деякі місцеві вороги українства допустились навіть провокаційних засобів боротьби: вони, прикинувшись українцями, записувались у «Просвіту», пройшли в Раду Товариства (один був навіть головою) і там усіляко гальмували роботу. Проте в останній час «Просвіта» провадить досить вдалу діяльність і навіть українизувала місцеве земство. Між іншим, ворогами «Просвіти» є і сквирські євреї, котрі намовляли навіть повітового комісара, щоб він заборонив у Сквирі українську маніфестацію, котру улаштувала «Просвіта».

У Яготині Полтавської губернії до травня 1917 року заснували гурток «Просвіта», «котрий на широкім ґрунті веде агітаційне діло, бібліотечне, недільні школи, драматичний гурток та ін. Всі широкі взяли за велике діло. Гурток працює в школі, де є кімната, в котрій кожен має змогу прочитати книж-

Овсій Гончар

ку, газету, побалакати з іншими» («Нова Рада», № 35 за 10 травня 1917 року). Головою Яготинської «Просвіти» був І. П. Ходолій.

А Білоцерківська «Просвіта» з 15 вересня 1917 року організувала вечірні курси української мови. Заняття проводилися в місцевій гімназії. У жовтні 1917 року білоцерківські просвітняни ввійшли до Генеральної Ради Управи Вільного козацтва, яке очолював Павло Скоропадський. Але це не врятувало їх від переслідувань міської міліції за доби Гетьманату в червні 1918 року.

Як свідчать документи білоцерківської міліції, у ніч із 13 на 14 червня були влаштовані обшуки в голови товариства «Просвіта» — залізничного лікаря і вчителя гімназії Модеста Пилиповича Левицького та членів товариства: вчителя гімназії Миколи Тимченка-Островецького, вчителя 2-класного училища Міністерства Народної освіти Прокопа Вікторовича Юхименка та в завідувача цього ж училища Калістрата Трохимовича Титоренка. Під час обшуку в М. Левицького вилучили багато друкованої українськомовної літератури, його рукописи з медицини та граматики, дві прокламації «Народі Український», 15 примірників прокламацій «До Селян українців», але, як зазначено в протоколі, не виявили «нічого преступного, направленного против существующей в настоящее время на Украине власти». Зі скаргою на дії жандармів Модест Пилипович звернувся особисто до гетьмана Павла Скоропадського.

Реакцією на протест М. Левицького стало розпорядження «Власної Канцелярії Ясновельможного пана Гетьмана Всея України» від 3 липня 1918 р. губернському старості Чорториському, який, відповідно, 12 липня надіслав листа до Васильківського повітового старости про розгляд

справи з негайним повідомленням, на якій підставі вчинили обшук та про його результати. Повітового старосту Троцького звільнили з посади, імовірно, саме через Білоцерківську справу.

Одна з останніх ініціатив М. Левицького як голови «Просвіти» — створення в Білій Церкві української Гімназії для дорослих ім. Б. Грінченка. Після повалення Гетьманату Модест Пилипович отримав призначення в уряді УНР і до Білої Церкви більше не повернувся. Проте його справа жила.

Обшуки «Просвіт» за часів Гетьманату були звичним явищем. Так, газета «Нова Рада» (№ 108 за 26 (13) червня 1918 року) повідомляла: «Жила-була в нашому місті Переяслав на Полтавщині невеличка «Просвіта». Широко діяльності своєї ніколи не розповсюджувала, далі театральних вистав і книгозбірні ніколи не йшла. Не дивлячись на це, на дніх являється до помешкання цієї нашої культурно-просвітньої установи «представник влади», заявляючи від імені повітового старости д. Кривошеєва, що він повинен зброти трус. Мотивації цього тругу вказано ніякої не було і ордеру не пред'явлено. Перевіривши все помешкання, конфісковано книги і брошури. На розписці, де перелічено всі конфісковані книги, помічено: «Означенные книги приняты для предъявления Переяславскому повитовому старосте 24 мая (6 июня) Пом. Начальн. Переяслав. милиции И. Жадан». Коли після тругу члени Ради «Просвіти» звернулися за запитанням до повітового старости, то він сказав, що надіслав міліцію шукати тільки ІІ і ІV Універсали (про котрих, правда, під час тругу і не питали), забраних же книжок і досі не повернено».

Яскраву сторінку в просвітнянському рухові на Київщині залишило Товариство «Просвіта» імені Бориса Грінченка (с. Казенна Мотовилівка Васильківського повіту). Ініціатором її створення був Овсій Гончар — в майбутньому легендарний Отаман Бурлака, провідник Васильківського повстання проти більшовиків. У своїй хаті (с. Казенна Мотовилівка) в квітні 1917 року він організував читальню «Просвіти», книги для якої збирали з усієї України через оголошення в газеті «Нова Рада». 1918 року членами «Просвіти» були понад 90 місцевих мешканців, а очолював її 17-річний брат Овсія — Терентій Іванович Гончар. З приходом більшовиків 1919 року читальня була ними розграбована та спалена. А Терентій Гончар як очільника «Просвіти» у Боярці закатували червоноармії.

У Києві й у Київській губернії на 1 січня 1919 року діяло 438 «Просвіт». Понад 20 організацій Товариства діяло в Переяславському повіті та одна в Яготині Пирятинського повіту Полтавської губернії. Повний перелік «Просвіт» УНР, складений за матеріалами архівного фонду «Товариство «Просвіта» у м. Києві», що зберігається в Державному архіві Київської області, опубліковано в нашій книжці «Нариси з історії Київської «Просвіти» (К.: ВЦ «Просвіта», 2014, с. 22—45). Про історію Бориспільської «Просвіти» і трагічні долі її членів сьогодні можна прочитати в книжці Валентини Стрілько-Тютюн «Янголи України», яка торік побачила світ з нагоди 100-річчя створення «Просвіти» на Бориспільщині.

Бориспільська «Просвіта»

Далі буде.

Леонід МУЖУК

33-й...

Документальні епізоди української правди

“...Аби не було голоду!” — кожну свою молитву моя покійна мати закінчувала цими словами.

Щовечора вона змушувала мене, аби повторював за нею слова її молитви.

...Мати не любила заглиблюватися в деталі надто трагічних історій, особливо тих, до яких сама була причетна: “Я вже тобі розказувала...”. Але я все одно знову щось нове дізнавався, поповнюючи своє уявлення про той віддалений час дивовижним фактажем, настільки страхотливим, що дитяча душа ніяк не могла той реальний трагізм охопити.

33-й надто довго не випускав усе наше село зі своїх жорстоких обіймів. Навіть недавня війна з її численними неоплаканими жертвами, з її винятковою нелюдською жорстокістю, — німці дошенту спалили сусіднє село Соколянку майже з усіма мешканцями, зігнаними і запропашеними в сільській школі, — навіть цей історичний жах для моїх односельців не міг заслонити затишжє відлуння тридцять третього.

Чому? Згадаю тут лиш про долю однієї жінки. Вона була матір'ю двох малих дітей. Принаймні село знало, що вона тих обох дітей народила. Але село знало й іншу правду... Десятиліттями та важка правда поширювалася поміж сільськими поколіннями, і моє село ніколи не мало одностайної думки про трагедію цієї жінки.

...Ту жінку я теж пам'ятаю... Усі обходили її десятою дорогою. Ніхто не хотів з нею стикатися навіть на вулиці. А найбільше вона сама ні з ким не бажала зустрічатися. Йшла по селу, низько нагнувши голову, щоб нікого не бачити. Ми, повоєнні сільські діти, її просто боялися... А які людські відчуття щоразу вибухали, коли вона потрапляла на очі кому-небудь з дорослих? А що було в неї на душі — ніхто до пуття не розумів.

Усі знали, що вона вижила у 33-му завдяки важкій тюремній спокоті. Розповідали, що зі свого тривалого ув'язнення ця жінка повернулася в село по війні... А заарештували її навесні 33-го... Казали, що її забрали з села того ж дня, як виявилось, що вона, безумна від голоду, обох своїх дітей — хлопчика і дівчинку... занастала.

У нашому селі і досі всі страхаються слова “людодство”... Цього слова в нас ніхто ніколи не вимовляв на означення трагедії тієї жінки, що самотньо доживала свій вік з невимовним горем. Але село завжди пам'ятало: в рідній хаті, на припічку вона виставила голови своїх дітей... Мов двоє горнят, обгорнула попелом...

Незадовго до того, як село виявило цей факт, під дуже переконливим для моєї матері приводом ця змучена голодом жінка заманила матір у свої порожні сіни, де напотові вже лежав великий ніж або, як у нас його називають, кіска... Це такий чималий обрубок спрацьованої коси з припасованою до нього дерев'яною ручкою. Це знаряддя гостріше за лезо будь-якого гострого ножа. Легкого дотику досить, аби занастити людське життя...

Мати вилізла по драбині на горище, щоб набрати там в'язку сіна. А коли почала злазити з горища, та жінка зосереджено вже чекала матір із кіскою в руці...

Відтоді мою дитячу душу надовго полонила тривка ілюзія, що я навіть пережив отой весь 33-й...

Словом, з оповідей родичів ще до закінчення школи я накопичив у своїй пам'яті достовірну інформацію майже про все, що в 33-му коїлося в нашому селі.

А наше село Мусіївка, — як і сусідні — Верхівня, Трубіївка, Вербівка, Бистріївка, — нічим особливим не примітне.

Хіба тим, що в тому українському закутку сходяться в один географічний вузол землі трьох областей — Вінницької, Київської та Житомирської.

Моє рідне село тепер — Житомирщина, хоч тоді, коли я народився, — напер-

серед голоду сорок сьомого року, — належало до Київщини.

Щоправда, в історії цього типового українського краю є надто відомий факт. Колись із маєтку графині Ганської, з Верхівні, Оноре де Бальзак надсилав у Західну Європу свої ґрунтовні листи, в яких вихваляв навколишню землю та її родючу силу.

Мій покійний батько теж вважав, що найхарактернішою особливістю нашого краю є родючий чорнозем...

“Ніде нема такої землі, як наша”, — сказав колись батько, як ми удвох копали новий погріб.

Заглибившись на два метри у сиру землю, ми так і не здолали чорний її шар. Не докопалися до жовтої глини.

Батько тоді милувався чорним кольором земляної стіни, як найбільшим дивом світу, і захоплено, як тепер кажуть, тестував мені, підлітку, структуру того родючого кольору. Розглядаючи на земляній стіні глибочезну товщу гумусу, практично невіддільну за насиченим кольором від чорної густоти решти нами прокопаного ґрунту, батько мовив мені:

— На фронті, було, колупнеш під собою кілька разів саперною лопаткою, і вже тобі — як не пісок, то глина... Я поміж окопами переповз через Європу, а такої землі ніде не бачив... — і по недовгій паузі сам себе запитав, — Хіба на такій землі може бути голод? А тут був... Такий був голод, якого ніде ніхто ніколи не знав. І був той страшний голод тому, що ця земля — українська...

Інших причин голодомору мій батько ніколи не визнавав.

Але логіка категоричних батькових висновків мене ніколи не дивувала. Навіть у дитинстві під впливом батькових настанов я не по-дитячому доскіпливо осмислював той досі українцями незбагнений історичний факт: з України 1933-го, нікого нікуди не випускали. Селяни довго поривалися вислизнути за межі української землі,

аби виміняти хліба, але чекісти їх знімали з поїздів.

Батька кілька разів арештовували на найближчих до нашого села залізничних станціях, аж поки він остаточно не переконався, що всі дороги з України перекриті надійними кордонами.

***

“Аби не було голоду!”

Хто з дорослих українців не чув цього застереження? І що стоїть за цими словами? І яка ціна цього важкого зойку?

Коли ж моє серце вперше стрепенулось од глибокого усвідомлення цієї задавленої української молитви?

Проте гостро пам'ятаю всі настанови батька про 33-й... Він постійно, поки жив, домагався, аби я мовчав про 33-й... Аби ніде публічно не проронив навіть слова про той час.

Він боявся, що хрущовська відлига спровокує мене на ширшу спробу — поділитися з іншими людьми тим страхотливим набутком, який я носив у собі. Батько ніколи не мав жодного спокою щодо цього мого спадку, а особливо тоді, як я став студентом. І непокоївся він не без підставно.

Уже на другому університетському курсі я спромігся на дві маленькі новелки і приніс їх у видавництво “Молодь” Григору Тютюннику, де той готував збірник творів молодих письменників “Вітрила”.

Наступного дня Григир повернув мені одне оповіданнячко, в якому йшлося про голод, мовивши: “Не настав той час, щоб таке друкувати”.

Аби це сказати, він вивів мене з видавництва аж на бульвар Шевченка. Довго мовчки курих, а я, сплотившись від хвилювання, не розумів, яка ж причина його нерішучості. Він надто довго силкувався знайти таку аргументовану форму відмови, щоб мене не образити. А коли нарешті вичавив з себе ті слова і, мабуть, для того,

аби мене бодай якось утішити, сумно додав: “Візьмемо легшу новелку, а те шире оповіданнячко “Сусіди”... може, дасть Бог, ще колись надрукуєш”.

Не надрукував... Але й не забув про головну причину, яку Григир надто стримано мені пояснив. І треба було чекати аж понад чверть віку, щоб цей незабутній факт спонукав душу на рішучий вчинок.

На початку дев'яностих років я з Володимиром Георгієнком з усіх кіноархівів ще існуючого Союзу стягнули на студію “Укртелефільм” історичний кіноматеріал для нашого документального серіалу “Українська ніч 33-го”.

Виробництво цього фільму тривало кілька років. Однак зібрана і систематизована нами кінохроніка не забезпечувала повного екранного уявлення про той важкий час. В Україні, як тепер знаємо, кінооператорам жорстко заборонялося знімати трагічні події 33-го, і ця історична заборона хронікальною порожнецією ґрунтовно позначилася на всіх кіноархівах. Навіть фотографувати той справжній український 33-й заборонялося. Тоді люди й самі ніщили всі речові докази, аби уникнути Соловків.

Тож іншого варіанта, як авторський фільм, де голос автора — головний чинник у створенні екранного образу, в нас не було.

Тому коли завершився неймовірно виснажливий для творчої групи монтаж перших трьох серій, об'єднаних в окремих півторагодинний фільм під загрозливою для самих авторів назвою “Страх”, і коли справа нарешті дійшла аж до обов'язкового виконання фільмових титрів, я зважився на рішучий виклик — ми оформили окремим титром таке зізнання:

“Наш фільм — запізніле покаяння тих, хто дозволив більшовицькій владі тривалий час замовчувати організований нею геноцид українського народу”.

І впродовж усіх років довгого ефірного життя нашого кіносеріалу, — а його щороку по багаті разів демонструють державні телеканали, — вісімнадцятим кадром із густого затемнення впливає на екран цей напис.

Без такого надто конкретного для мене тексту я навряд чи змусив би себе своїм голосом озвучити те, що ми тоді для національного екрана змонтували.

...З якої причини не заперечували б геноцид: чи ошукані не знають історичної правди, чи добре її знають, але свідомо спростовують, аби не визнавати історичної вини своїх політичних попередників, у суспільстві, де з цього приводу точиться полеміка, нема моралі, й тому поки нема на те жодної ради...

Тож мусимо знову витягувати на екран важку Українську правду. І згадувати те, чого ніколи не хочемо згадувати...

***

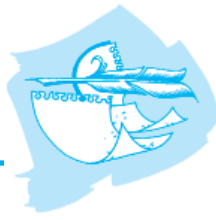
Правду про 33-й знали тільки ті радянські українці, які вижили в той, мабуть, найважчий в українській історії рік... Тобто всі ті, хто сам бачив той реальний український жах...

Мало хто з них переступив рубіж тисячоліть...

Кадри з авторського документального фільму “Українська ніч 33-го”

Моя мати народилася на початку минулого віку, тож окрім дитинства та дореволюційних років ранньої юності, іншого часу, ніж радянський, з пережитими нею голодними повоєнними роками і після громадянської, і після Другої світової, — вона не знала. Але вершиною радянського часу в її свідомості завжди був 33-й...

“Війна — то таке страхиття, що не доведи Господи. Але голод... Не дай Боже нікому зазнати...” — цю материну фразу я зняв на плівку. Тоді ж повністю відзняв материну розповідь і про ту жінку, яка занапастила своїх дітей.

Мати призвичаїлася до моєї відеокамери, бо я майже годину мучив її “кінорозмовою”.

Тепер, переглядаючи той збережений кіноматеріал, відчуваю, як насправді було важко матері з її реальними спогадами.

Нема ліку, вкотре вона ділилася зі мною тим нібито призабутим боєм, але цього разу долучилася відеокамера, і мати розуміла ймовірність участі сторонніх людей. Розуміла, що через екран її розповідь виходила за межі нашого села, де правда завжди була правдою, хоч як би її лукаві люди спотворювали.

Мати знала: хто свідомо чинив голодомор, той свідомо уникав правди.

У нашому селі всі знали всіх виконавців голодомору. Активних і пасивних. Головною рушійною силою, яка виморила наше село, все-таки були чужі, приїжджі, але тодішня місцева влада змушена була їм активно допомагати. Сільських (місцевих) виконавців було не так-то й багато порівняно з їхніми численними сільськими жертвами.

Нікому в нашому селі, — ні нащадку жертви, ні нащадку ката, — не спало на думку сумніватися у жадливіх цвинтарних реаліях, де на сотні безіменних могил — один великий хрест. На той дубовий хрест, село спромоглося аж при німцях. Два роки він стояв спокійно.

У сорок третьому, коли повернулися визволителі, райком зобов’язав сільраду негайно спилити хреста. І хресту безбожно втяли основу, під самий окоренок. Проте витягти з цвинтаря скалічене дубове тіло хреста ніхто не наважився. Я того хреста пам’ятаю у вкороченому варіанті. Непропорційному. Гігантський розмах важкої хрестової поперечки на вкороченому тесаному стовпі дуже нагадував фігуру скаліченого фронтовика — безногі доживали віка і в нашому селі.

Мати мені якось видала секрет: по війні кілька чоловіків, що повернулися з фронту, серед яких був і мій батько, наслідилися вночі того хреста підняти. І потайки знову вкопали його там, де він стояв. На той час уже там, над безіменними могилами, дуже вгору піднявся густий дикий бузок, тому районне начальство, що вряди-годи навідувалося в село, з дороги не могло побачити вкорочену фігуру великого хреста.

Нащадки місцевих виконавців голодомору завжди терпляче мовчали, бо не могли всю цю жахливу правду, як у нас кажуть, нічим об’їхати. Вони теж бодай раз на рік сходилися чи з’їжджалися до покійної рідні на наш сільський цвинтар, де один великий, хоч і понівечений хрест, може, й муляв їм очі, але все-таки стояв над сотнями безіменних могил і символізував усім нам один і той самий моральний вимір: сусіди були приречені жити так, як їх розмежувало радянське життя.

Але всі достеменно знали, що те розмежування відбулося з чужої волі. Батьки розповідали дітям, а ті — своїм дітям про те, як район несамовито витрушував з кожної хати останній хліб. А на район — так само чинився диктат області. І весь той смертельний терор наполегливо організували в тодішній столиці. У далекому від нас Харкові. Звідти ланцюг геноциду окутав всю Україну. І всі розуміли, що ланцюг той — історичне творіння Кремля. Ніхто в тому не сумнівався, хоч усі боялися про це не тільки говорити, а й думати.

Кадри з авторського документального фільму “Українська ніч 33-го”

У цій ланцюговій історії для матері видимою була лише та частина, що конкретно стосувалася нашого села. Тож, що вона сама тоді бачила, те пам’ятала... Доки жила — не забувала і про всіх конкретних виконавців. Сільських. Разом із чужими чекістами вони ретельно витрушували хліб з кожної хати. З кожної, окрім своєї. Мали право свою хату обминути. Це була їм плата за чорну роботу. Їхніми руками здійснювався геноцид. Під дулом чекістського карабіна вони не відмовилися виконати історичну місію — виморили селянську Україну. Нелюдська екзекуція як технологія московського геноциду занапастила всю Україну. Спустошила чутливу душу нації, бо розтоптала віковичну українську мораль: щоб вижити, сусід ставав смертельним ворогом найближчому сусіду. Трагедія 33-го як масштабна насильницька операція, — а по суті, це була війна, — спричинила довготривалу ланцюгову реакцію морального розпаду суспільства. І уникнути моральної деградації вже не могли навіть віддалені від 33-го всі наступні радянські зачеплення. Ця важка правда практично зачепила кожного українця, знає він те чи ні.

Історія нашого села — типова. Але для матері ця історія надто конкретна: наша... І для мене — теж.

У фільм “Українська ніч 33-го” жодної синхронної розповіді матері я тоді не взяв. Жоден кадр нікуди не пішов...

Моя душа неспроможна була так легко переступити той уявний моральний поріг, який у нашому селі завжди всі намагалися делікатно оминати.

Мати померла 1995-го... Я почасти переглядав відзнятий з її участю кіноматеріал. І картав себе за кінематографічну необачність: у материній душі про 33-й жили такі факти, яких у жодних інших джерелах я не знаходив. І водночас — докоряв собі жорстоко. За синівську зухвалість. Прагнув витягти на екран материні спогади як узагальнений досвід покоління, яке настраждалося так, що ніякими фільмами про це не розкажеш, ніякими книгами не опишеш...

Більшовики (їхні московські та місцеві спадкоємці) й досі впевнено вірять, що світ їм простить історичний злочин... І нікому з усіх тих численних спадкоємців ніколи не доведеться навіть каятися. А на запізніле каяття і далі, як і раніше, знову й знову будуть приречені лише численні спадкоємці жертв... І мучитимуться своїми виснажливими знаннями про 33-й лише ті з них, хто глибоко усвідомив Українську правду, але так і не переконав світ, що для міжнародно-

го трибуналу давно настав час на справедливий вирок.

Яка формула Української правди?

Понад 25 років живе екранним життям “Українська ніч 33-го” — “наше запізніле покаєння”. У цьому фільмі я свідомо наголошував:

“Невже ми, кожен окремо і всі разом, як єдиний народ, безжалісно понівечений, як жоден народ у світі, все це забули і простигли?”

Невже ніколи і ніхто так і не спитає: чому над цим народом чужинці так довго і так жорстоко глумилися?

Український геноцид — найбільший злочин віку. Нема в історії людства подібного факту, щоб так довго замовчувався. Що ж то був за режим і яку він мав незбагненну силу, щоб так скувати страхом народ! Може, дасть відповідь міжнародний трибунал?”

Поки нема остаточної відповіді... А мусить колись таки бути.

Мусить. Для міжнародного трибуналу я додам і свій останній доказ — спогад моєї покійної матері як мою післямову до “Української ночі 33-го”. Слава Богу, я зберіг на плівці материну розповідь. Подам її у контексті історичного часу як голівну для мене сюжетну лінію. Аби вивільнити нарешті свою пам’ять...

Від редакції. Ці вірші Д. В. Павличка можна знайти у третьому томі повного зібрання творів поета, виданого видавництвом “Основи” десять років тому. Сьогоднішнє прочитання цих творів уяскравлює провидницьке бачення Поетом нинішніх подій у духовному просторі українського православ’я.

Дмитро ПАВЛИЧКО До Варфоломія I

Велебний отче наш, Варфоломію,
Святого православія слуго,
Послухав я тебе і розумію
Шляхетність серця й розуму твого.

Але ти знаєш добре: московити,
Одягнені у митри золоті,
Прийшли до нас не Богові служити,
А розпинати волю на хресті.

Прийшли навчати нас царям коритись,
Прийняли рабства світову печаль,
В тайзі перед Європою закритись
І рідну мову посадить на палі.

Ця попівня напасницька і дика
Не знає честі й Господа не зна,
Бо їхній бог — імперії владика,
Ненаситенний кров’ю Сатана.

Уклін тобі, бо ти людина сміла,
У Києві моливсь не за Москву.
Але молитва потребує діла,
А діло буде тут, де я живу.

Ти повернувся, отче, до Стамбула,
Пішли дощі, на землю впала грузь.
А попівня московська вмиє забула
Твою молитву за Вкраїну-Русь.

Ці люди завжди будуть проти й анти
Держави Української — вони —

У чорних рясах чорні окупанти
Вишневої моєї сторони.

Та прийде день, чи в серпні, а чи в січні, —
Сяйне помісна церква серед нас,
Хоч ми не канонічні, але вічні, —
Поможе нам неканонічний Спас!

30.VII.2008 Київ

Московський патріарх

Московський патріарх по Україні
Ступає, мов святий, та — диво див! —
Не моляться за київські святині,
Що Юрій Долгорукий попавив;

Не моляться за тих, кого в Сибірі
За Україну й правду розп’яли,
Ані за тих, що з голоду, як звірі,
Своїх дітей зварили і спекли;

Не моляться за українську мову,
Мордовану царями триста літ,
А моляться за птицю двоголову,
Що прагне в кітці цапнути цілий світ.

Та птиця — вічна імперська ідея,
Годована в кавказькій стороні
Печінкою і серцем Прометей,
І трупами повсталого Чечні...

Він просить Бога на “творців розколу”
Наслати кару, наче на потвор,
До інквізиторського протоколу
Заносить нас владика-прокурор.

Плете незримі та міцні тенета,
Лякає мстою “праведна” рука.
Якби він міг, спалив би Філарета,
Великого, як Гус, еретика.

Йде патріарх — і хочеться волати:
З мечем іде розкольник-паладин!
Ми ж православні всі (чи уніати,
Чи філаретівці — то дух один!)

Та, мабуть, ми такі не християни,
Бо як же так — імперії зреклись,
І... розкололи царство осіяне,
Що Третім Римом звалось колись!

Йде патріарх! Собори, в дзвони вдарте!
Хахли, здіймайте вище короги!
Християнин кремлівський — то не жарти,
Палає в ньому “візантійська” кров.

Він прагне перемоги, а не згоди, —
Хай Рим згорить, задушиться в золі,
Бо мусять поклоняться всі народи
Освяченому богові в Кремлі!

Він моляться за те, щоб знов окуви
Скрутили наш державний гордий дух,
Він моляться за смерть моєї мови,
Кує на неї із хреста ланцюг!

Всьо харашо, до самих до окраїн...
(Співати хоче, та уста звело)...
Додому повертається, мов Каїн,
Що все зробив, як велено було.

9.VIII.2009, Гуцанки

Оксана ГАНДУРСЬКА

Серця мого океан

А де слова, що досконалі,
Що натовп до небес підняли
І кличуть, і штовхають далі —
Сховалися, за тим, що маєм!
09.03.2016

Вернулась впевненість до мене —
Вона пройшла крізь сто років!
Ти був! Ти є! І тільки гени
Вели до мене від богів...
Ти був за думкою, у небі.
У небі й меседж прочитав,
Ти є завжди!
З Тобою треба
Не розлучатись, не втрачати!
21.03.2016

Що то душа — як жест пера Творця,
То світло сонця й непроникна тьма
Бентежних мук, то зрада і журба,
А ще тремтяча мамина рука,
Як захищає й пестить дитинча...
22.06.2016

Пожаліюся конверту, бо нема мені листів.
Я чекати буду вперто на серпанок ніжних слів,
Я по лампі буду терти, щоб здійснилась
низка снів,
Я скажу тобі відверто — ти послухай солов'їв,
Як не знаєш, як відтерти муку всіх далеких днів
Від розпачливого серця — заспокоїть спів птахів,
Це вони розкажуть небу, що твій голос заповів:
Хай триває аж до смерті тиха музика без слів...
18.10.2016

Від болю кожна трепетна душа
Спасіння тихо просить у Творця
Від мук, страждання, страху, що з лица
Здирають молодість і силу до кінця;
Терпіння, що уламком олівця
Малює невпокорені серця...

Вже сутеніє за хмарами,
Тільки летить крізь туман,
Сповнений кольорами,
Серця мого океан...
І горизонти відкриті,
І невмолимим вітри...
Боже, що з вами робити,
Серця мого кольори?!
Синій, червоний, блаватний,
Думала в ці вечори
Музику намалювати,
А вийшли мої кольори...
І доцвітає суріпка,
І опадуть васильки...
Тільки зі мною довіку
Серця мого кольори...

Світиться тиша в нічній прохолоді,
Вітер бринить в пелюстках — шепотить,
Небо хизується зорями, в лодії
Світло від саява і щастя на мить...
Сутінки стеляться всюди та годі,
Марно плекати надії — не спить
Всесвіт вночі, він чекає нагоди
Всіх обійняти і день запалити!
Манна небесна єднає народи,
Віра будує з кришталю мости,
А милосердя плакає для вроди
Вічну красу, щоб душі догодить.

Сьогодні Бог до мене промовляв,
Казав, що чує, бачить й обіцяв
Подарувати надію — так сказав,
Щоб Ангел-Хоронитель прилітав...

Летить літак, долає небосхили,
Повільно розправляє свої крила,
Пливе над хмарами, дарує краєвиди,
Вирує в піднебесі, має силу
І ділить світ на синє небо миру
І жовте саяво сонячного виру...
Летить на крилах зустріч — це мій милий
До мене мчить несказано щасливий,
Він хоче дарувати мені мрію.
Я вже стомилася, чекаю, вірю!
03.07.2017

Треба для щастя людині багато:
Тиха вечірня та мамина хата,
Погляд коханий, ніжніший за свято,
Тихі світанки, бажання крилаті...
Від зорепаду іскринки багаття.
Щирого дружнього слова завзяття.
11.07.2017

Я думаю про Тебе,
Ти мрієш, мабуть, теж
Про таємницю слова і почуття без меж...
Це — про взаємність мова, ідилію, авжеж...
Минушої мелодії зліта німий кортеж.
20.07.2017

Погляд з минулого бачити хоче
Усмішки наші і радість в очах,
Спогади змушують вирівняти плечі,
Думка вертає, як з вирію птах!
Зустріч нам молодість ширу дарує,
Скроні, мов сніг прикрашає — блищать
Очі усміхнені, бачимо, знаєм —
Молодість грає в життєвих рядках
І закликає: Ви будьте! Бо маєте
Силу й натхнення в завзятих серцях!

Пливе Людський потік —
Життя тримає берег.
Між кручами утік
Цей довгий шлях і через
Тунелі, гори, скелі
Досяг вершини пік:
Так гарно акварелі
Висвітлюють політ
Духовної оселі,
Що обіймає світ...
Життям з найвищих слів
Бринить Людський потік!

Ми кажемо Ні! — зупиняємо долю —
Чи бачимо, що винуватці — не зорі?
У відчаї, заздрощах, в горі і з болем
Плакаєм страждання в сльозах, як у морі.
Засліплені сріблом — не бачимо волі!
Почути пораду — не нам, ми — в дорозі
Здобутків, проблем і чомусь у тривозі?
Чому ж винуватці — не зорі?
Нам доброго слова чекати щодня
У парі назустріч прийдешнього дня.

Без ключів і замків
Нам відчинені двері.
Це для тих, хто зустрів
Щире серце в пустелі,
Слово правди сказав —
Дух зміцнив, наче скелю,
Що стоїть на сторожі
До людської оселі.

Що то — даремний жаль?
Жени його за двері, —
Розкаже твій рояль
І ноти на папері.
Жени той сум у даль,
Повз привиди завмерлі,
Нехай туга-печаль
Горить в минулій ері...

Зачекай, прошу тебе, спинися,
Завітай до серця, відізвися,
Забувай образи, усміхнися,
Загадай — то збудеться, приснитися...
Заспівай, до сонця поклонися.
Зачекай — з брехнею поборися,
Замітай, що стало ненависним...
Заливай відлунням падолиста,
Запитай — чи стало серце чистим...
Не всихай, іди води напийся.
Затихай, не треба, не сварися,
Зацікав — прийду, ти не барися!

Долаю безмежну байдужу дорогу
І порох тривоги ховає в сліди,
Іду й зустрічаю черству і убогу
Знівечену душу, що йде до біди.
Тримаю хлібину в руці — маю змогу
Наситити голод, подати води,
Напитись у долі, прогнати тривогу,
Що дихає страхом, тікає — іди!
Дарую хлібину — в ній сила!
Потроху
Зникає підозра, немає пітьми,
Цілує проміння бентежну дорогу
До Бога, до слова, а ще — до мети.

Загортаю свій сум в електронний конверт —
Хай ховається за Невідомий портрет,
Де ні суду, ні жесту, лише укр.нет
І незрима відсутність, лише tet-a-tet.
Віртуальні бажання сплелися в букет,
І реального щастя не кличе планшет,
Все оманливе, просто верстає буклет
Нездійсненої правди про все з Інтернет!

Бажання у казку заховала,
У саяві сонця обрій обіймала...
У вихрі танцю допізна кружляла...
Зіркам алмази в коси заплітала.
Сльозу розлуки в парі витирала.
В далеких мандрах долю зустрічала...

Я прийду за світанком напитись роси
І серпанок веселки попрошу, аби
Зачерпнути у долі і звести мости —
По дорозі до сонця, щоб вийти з пітьми...
Для загублених в обрії — пам'ять спасти!
Для маленьких сиріт — добру душу знайти,
Матерям поклонитись за все і завжди,
А батьків попросити нам мир зберегти!

Любіть кохану за кохання,
Даруйте повноту бажання,
Цінуйте трепет і старання,
Смакуйте смак цей без вагань!

Щасливе щастя заховалось
За водоспадом, сльози впади,
З рікою попливли, так сталося,
Щасливе щастя попрощалось...

Живемо й не знаєм, як грані душі
Промінчиком в дзеркалі пишуть вірші
Про щастя жадане, бо прагнуть усі,
Знайти долі стежку, скупатись в росі...
Живемо й шукаєм, — покликані всі
Любити й творити, а ще на Землі
Долати проблеми й бажати усім —
Зустріти своє й поділити навпіл...

Мої кольори не стерті —
Скрипичний ключ на мольберті!

У Мами віку не буває!
Матуся завжди молода.
Вона все може, вміє, знає,
Яка свята її душа!
Чи на роботу, чи додому —
Несе думки, живе без втоми,
Працює задля всіх! І вдома —
Все в маминих руках невтомних...
Живе в турботі, мріє щастя
Здобує для всіх нас. Хай удасться
Намріяне, неначе з казки —
Подарувати всім Божу ласку...

Навіщо зустрічі неждані —
Це усміхається життя...
Вони крадуть життя кохані,
Надію подають щодня,
Дарують щастя у чеканні,
Тривогу і сердець биття —
Плакають трепетні слова,
Живуть несказані прощання...

Я тебе відпускаю до своїх берегів...
Не дивуйся, я знаю, будеш вдячний мені
За турботу й довіру, за взаємність навпіл
Дарувати й пишатись, бути вірній тобі.
Не загубиш здобуте — то портрет на стіні
Нагадає забуте, що було уві сні,
Що здавалось казковим, ефемерним чи ні?
Будеш вдячний за долю, а за щастя — мені...

Чомусь немає слів печалі —
Лиш сльози, як листки зав'ялі,
Злітають тихо, котять далі
І сум, і гіркоту з вуалі...

Кольори осінньої палітри

Валерій Болбат народився у родині військового далеко за межами України 1940 року. Малювати почав з п'яти років. Перші навички малювання здобув в “Ізостудії” міста Ростова та Народному університеті мистецтв ім. Н. К. Крупської в Москві. Однак формування його як творчої особистості відбулося в Україні.

Мешкав в Острі, що на Чернігівщині. Тут його запроїмав ректор Київського художнього інституту Олексій Олійник і взяв обдарованого юнака під свою опіку.

Багато років працював у галузі монументального розпису, розробляв проекти міжнародних виставок. Однак знаходив час і для улюбленого живопису. Це саме була епоха шістдесятництва, коли художники шукали пластичні форми задля творення нової розкутої мови українського образотворчого мистецтва.

Плеяда таких видатних митців, як Іван-Валентин Задорожній, Віктор Зарецький, Опанас Заливаха, Алла Горська спонукали до творчого неспокою, пошуків власного “я” в мистецтві, до національної самоідентифікації.

Під час роботи на Комбінаті монументально-декоративного мистецтва мав можливість спілкуватися з знаменитими художниками Миколою Стороженком, Федором Глушком, Анатолієм Базилевичем. А під час оформлення Київського університету познайомився з Василем Перевальським та Олександром Вороною.

1977 року в Київському міському будинку вчених відбулася перша персональна виставка Валерія Болбата, яка мала великий розголос. Про художника писали не лише республіканські, а й всесоюзні ЗМІ. Через кілька років персональна виставка в Меморіальному музеї Павла Тичини. Брав участь у багатьох колективних виставках, сам виступав організатором виставок своїх колег.

Сьогодні про творчість Валерія Болбата знають не так багато. А повернути це ім'я широкому загалу вирішили народний художник України Валерій Франчук та художник, письменник і педагог Анатолій Горовий. Під час підготовки однієї з колективних виставок вони мали змогу ознайомитися з творчістю Валерія Івановича і були вражені розмаїттям його творчого обдаровання.

На виставці представлені картини від 60-х років минулого сто-

Музеї та виставкові зали столиці запрошують відвідати численні художні експозиції. У Муніципальній галереї мистецтв Центральної бібліотеки ім. Павла Загребельного, що в Деснянському районі столиці, працює виставка Валерія Болбата “В космічному оркестрі”; у Музеї гетьманства — Володимира Кальненка “Апокрифи”; а в Музеї-майстерні Івана Кавалерідзе — Гели Думбадзе “Київ. Акриловий щоденник”.

ліття і до сьогодні. На багатьох полотнах зображені краєвиди рідного Остра. На інших — околиці Пуші Водиці, нині тут уже один із районів Києва. Тема збереження природи порушена в роботах “Розп'яття Голосіївського лісу” та “Покалічена земля Білеського яру”. Враження від подорожей Карпатами у картинах “Вівчар жене отари в гори” та “Очікування зустрічі”.

***

Дитинство та юність Володимира Кальненка минули на Київщині. Художню освіту здобув в Інституті імені Рєпіна (у минулому — Петербурзька художня академія, в якій навчався Тарас Шевченко). У своїй квартирі на берегах Неви започаткував “Тарасові ночі”. А 1986 року, коли вибухнув Чорнобиль, Володимир Іванович повернувся до Києва, аби відроджувати тут українське мистецтво, що сягає корінням української душі.

У творчому доробку художника близько 30 групових і персональних виставок в Україні і за кордоном. Він створив сотні картин, а ще ілюстрації до книжок, розписи храмів. Полотна митця зберігаються у музеях і приватних колекціях в Україні, США, Канаді, Швейцарії, Франції, Росії та інших країнах.

2001 року під враження від приїзду в Україну Івана-Павла II В. Кальненко пише картину-ікону “Папа Римський говорить українською”. Нині оригінал цього твору в Торонто.

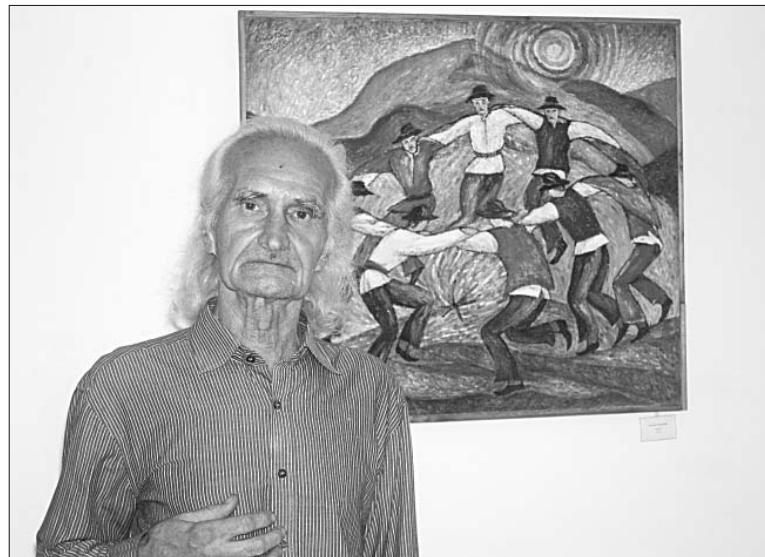
Володимир Кальненко: триптих “Майдан”

Протягом останніх дев'яти років художник працює над ілюстраціями до “Кобзаря” і “Слова о полку Ігоревім”. А з початку російсько-української війни розробляє картини-триптихи на тему війни у постмодерністському стилі з елементами українського бароко.

Постать митця не залишається поза увагою кінорежисерів. 2009-го О. Домбровський зняв про нього телевізійний фільм “Стези пізнання”. А 2014-го Галина Лаврінець — документальну стрічку “Вперед, діти Вітчизни”. Фільм був представлений на міжнародних кінофестивалях у Києві, Одесі, Польщі. 2016-го включений до програми Каннського міжнародного кінофестивалю.

На виставці представлені два масштабні триптихи Володимира Кальненка “Майдан” та “Усім борсям за волю України”, що демонструють біль митця, його “закований у художній пензель патріотизм”. У картинах поєднані автобіографічні мотиви з постмодерністськими елементами, біблійними сюжетами, постреволюційними і вічними символами.

На Триптиху “Усім борсям за волю України” фотографія з війнами Російської імперії у військових строях, в яку вписані автопортрет Тараса Шевченка та реальна постать — дід художника Михайло Синельник, воїн полку Павла Полуботка, що входив до армії УНР. На передньому плані — хлопчик Ладомір (син В. Кальненка), дитя, яке зростає в юнака-воїна з окресленими рисами мужності, силою

Валерій Болбат

свідомості та клятвою “стояти до кінця” на шляху загарбника зайди.

У третій частині триптиха постає людина в лицарських обладунках, що водночас є художником, який тримає в руках пензель і палітру. Це автопортрет Володимира Кальненка на тлі його картин. Ці “картини в картині”, його власні полотна, написані в Україні і в “петербурзький період” творчості художника.

У триптиху “Майдан” митець змішує символи різних епох і часів. Цей триптих вибудований на протиставленні добра і зла. Тут автор доволі вільно оперує часовим простором від сьогодні до біблійних часів.

Ліва частина триптиха знаменує знищення “диявола”, якого символізує червона голова Леніна. Поруч — боротьба між злим левом і Самсоном. Третій план — янгол благословляє удавлення лева.

На правій стороні триптиха — голова праведника Івана Хрестителя на тарелі. Тут же янгол, який стоїть непорушно стіною в позі охоронця Землі і Неба, і храму Божого.

Простір центральної частини пронизує біла кобилиця, що є символом волі, благородства, руху і сміливості. Нижня площина картини усіяна касками різних часів — єгипетська, антична, бронзового віку, в'єтнамська, пробита шитом, а також реальна каска з Майдану. А ще — дитя в лоні матері, символ, навіяний словами Влада Троїцького, що “на Майдані народилося дитя”, новий прояв свідомості для всіх українців.

***

Батьківщина Гели Думбадзе — Грузія. За освітою філолог, міжнародник, у дипломатії більше двадцяти років. Обіймав посаду Державного міністра Грузії

з питань діаспори. Нині — Надзвичайний і Повноважний Посол Грузії в Україні. Живопису навчався самостійно. У червні 2012 року, в Києві у галереї Фонду сприяння розвитку мистецтва відбулася його перша персональна виставка “Київ. Містичні вікна”. Сьогодні роботи художника представлені в одній з найвідоміших грузинських галерей “Art Gallery Line” та зберігаються у приватних колекціях багатьох країн світу.

Також він автор літературних збірок “Жовтий тролейбус”, “Люблю яблуко”, “Я-бігун” (переклад цієї книги українською мовою презентували під час цьогорічного Книжкового Арсеналу). За його п'єсами поставили вистави в Грузії та Азербайджані. А твори відзначені на трьох літературних конкурсах.

Як зізнався пан Гела, він має дружні стосунки з багатьма українськими митцями, і одним із своїх пріоритетних завдань на посту Посла вважає зміцнення культурних зв'язків між нашими дружніми народами. А виставка є одним із заходів щодо відзначення сторіччя дипломатичних відносин України і Грузії.

У своїх картинах митець намагається висловити власні емоції. Малює переважно вночі, у вільний від основної роботи час. Крім цього встигає проводити майстер-класи для студентів київських вишів, усіх, хто прагне опанувати мистецтво живопису.

Своєрідне бачення мегаполіса можна бачити у картині “Пролітаючи над містом”. Рідній Грузії присвячені полотна “Вершини”, “Гори вдень”, “Гори вночі”. Спогади дитинства навіяли мотиви роботи “Казки і тепло бабусиною киляма”. А найбільше в експозиції натюрморту і кожен із них несе затишок і добрий настрій.

Спадкоємність поколінь

У Національному будинку органної та камерної музики України відбувся ювілейний творчий вечір народного артиста України Володимира Кошуби (орган).

зокрема 2 у Вашингтонському кафедральному соборі.

Своє насичене концертами життя поєднує з педагогічною діяльністю у Київській спеціалізованій музичній школі ім. Миколи Лисенка. Протягом багатьох років він президент Всеукраїнської організації органістів та органних майстрів. Високий професіоналізм, емоційність, безмежна відданість органному мистецтву зачарували не одне покоління слухачів.

Аби привітати маестро, до Національного будинку органної та камерної музики завітали шанувальники творчості артиста, учні

Володимира Вікторовича, його друзі та рідні.

Заступник міністра культури України Юрій Рибачук зачитав подяку Прем'єр-міністра України Володимира Гройсмана, якою В. Кошубу відзначили за вагомий особистий внесок у забезпечення розвитку музичного мистецтва, багаторічну сумлінну працю та професіоналізм. А у вітальному слові міністр культури України Євген Нишук наголосив на талантові, наполегливості й потужній енергії ювіляра, що є достойним зразком відданого служіння високому мистецтву музики.

Генеральний директор Національного будинку органної та камерної музики України Тетяна Стахурська привітала ювіляра від колективу, якому він віддав 37 років творчого життя. У своєму виступі пані Тетяна звернула увагу, що Володимир Вікторович — невтомний пропагандист української органної школи.

Розпочала концерт Вікторія Кошуба, яка успадкувала талант батька і гідно продовжує його справу. Вікторія отримала ступінь магістра у Гданській музичній академії ім. С. Монюшко, а зараз продовжує навчання в аспірантурі Краківської музичної академії у професора Вацлава Голонки. В її творчому доробку перемоги на престижних міжнародних фестивалях та конкурсах, концертні виступи в Україні, Білорусі, Польщі, Італії, Данії, Швеції, Австрії та

США. Під час гастролей у США вона разом із батьком записала два компакт-диски на органи у містах Александрія (штат Мінесота) та Белойт (штат Вісконсін). А під час ювілейного вечора молода органістка виконала твори Георга Муффата, Йоганна Себастьяна Баха та Петра Ебена.

Володимир Кошуба подарував своїм давнім і новим шанувальникам чимало сюрпризів. Цього вечора вперше у Національному будинку органної та камерної музики України виконувалися “Прелюдія у класичному стилі” Гордона Янга, “Старовинний псалом” Оскара Ліндберга та увертюра “Інтрада”, яку Руне Лінстрен присвятив ювілярові.

Сторінку підготував
Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

“Пісні, що звучали зі сцени, несуть непереможний повстанський дух, виховують українських патріотів”.

«За Україну! За її волю!»

Георгій ЛУК'ЯНЧУК

На Волині до фестивалю повстанської пісні “Вовчак — Волинська Січ” цьогоріч додався ще один: тут започаткували Всеукраїнський фестиваль повстанської пісні “За Україну! За її волю!”. Його проведення ініціював голова Волинської ОДА Олександр Савченко, котрий і виступив з вітальним словом на його відкритті. Фестивальне дійство на Театральному майдані Луцька благословив Митрополит Луцький і Волинський УПЦ Київського патріархату Михайл. Зі сцени зачитали присягу на вірність Україні, яку приймали в ті далекі часи воїни ОУН та УПА. Творчі колективи співали повстанські пісні, супроводжуючи їх прадавними історіями, які збереглися від наших предків. У фестивалі взяли участь понад 50 творчих колективів, а це більше тисячі виконавців, із багатьох районів Волинської та кількох сусідніх областей, які показали, що УПА виспівала в окопах і криївках не тільки маршеві та ліричні пісні, були навіть повстанські танго і вальс. У пісенному дійстві взяли участь Львівська заслужена хорова капела України “Трембіта”, ансамбль “Волиняни” Міжнародного громадського об’єднання “Волинське братство” (м. Київ), а також аматорські, професійні колективи та виконавці з Волинської, Львівської, Рівненської, Тернопільської, Київської областей, міста Києва. Шанувальників мистецтва у дні фестивалю порадували: хор “Нескорені” з Червонограда, народні аматорські гурти “Козацька рада” з Рівненщини, “Джерело” із села Скулин Волинської області, “Приданки” з Камінь-Каширського р-ну, “Горлиця” з Іваничівського, “Красностав” із Володимира-Волинського, “Оксамит” з Турійського, “Галичани” з Горохівського, вихован-

ці Алли Опейди та колективи інших районів. Урочисто завершив державним славнем фестивальне дійство Волинський академічний державний народний хор під орудою заслуженого артиста Олександра Стадніка. Представники багатьох районів Волині виставили на Театральному майдані Луцька свої курені, стилізовані під повстанські криївки. У кожній вояки намагалися прилаштувати святий образ, портрет Тараса Шевченка чи Івана Франка, прикрасити лісове житло вишитим рушником, який нагадував повстанцям про рідну домівку. Особливо популярними були криївки, виставлені від Турійщини, — краю, де 14 жовтня 1942 року в урочищі Вовчак зродилась Українська Повстанська Армія (перші загони УПА організував Тарас Бульба-Боровець улітку-восени ще 1941-го!). Вабила глядачів також криївка з Колківщини Маневецького району

— краю, відомого повстанською Колківською республікою. Демонстрували повстанські строї, зброю, пропагандистські листівки УПА та повстанські страви криївки Горохівського, Камінь-Каширського та інших районів Волинської й Рівненської областей. Тільки з 1948-го до 1952 року (останній бій УПА відбувся на Тернопільщині 1960-го) в підпільних друкарнях було надруковано 350 тисяч примірників листівок і відозв. Їхні теми і сьогодні актуальні: “Жоден з українців нехай не говорить російською мовою!”, “Українська молоде! Ворог хоче, щоб ти в забавах, танцях, музиках, пиятиках забувала про енкаведешні мордування, арешти, Сибірі!”, “Утікайте, москалі, з української землі. Забирайте автомати і вертайтеся до хати”. У листівках УПА колгоспи називаються чорною панщиною, а наші сусіди — “московським лютом катом”. У рамках фестивалю

Творці фестивального дива (зліва направо): директор Волинського обласного науково-методичного центру культури Любов Рожнова та заслужений діяч мистецтв України, культуролог і педагог Ірина Хмільська

також відбулися мистецькі акції “Ми нащадки своїх героїв”, “Вишивана доля України”, виставка-продаж тематичної літератури “У боротьбі за славу і честь”, діяла фотозона, де на контурах величезних літер “УПА” було розміщено десятки фотографій

українців, які боролися за незалежність нашої держави.

Перший Всеукраїнський фестиваль повстанської пісні “За Україну! За її волю!”, що відбувся з ініціативи голови Волинської облдержадміністрації Олександра Савченка у Луцьку, директора Волинського обласного науково-методичного центру культури Любові Рожнові, заслуженого діяча мистецтв України, культуролога і педагога Ірини Хмільської та завдяки активності учасників став масштабним культурно-мистецьким та просвітницьким заходом. Культуролог Ірина Хмільська зазначила: “Цей фестиваль для молоді, яка шукає свої життєві орієнтири. Маємо робити все, аби молоді легше було самоідентифікуватися. Пісні, що сьогодні звучали зі сцени несуть непереможний повстанський дух, виховують українських патріотів. Радісно, що на фестиваль приїхали виконавці з Києва, з великих міст і малих сіл, де ще живі вояки УПА, що на Театральну площу, де відбувається дійство, прийшло багато людей, які цікавляться своєю історією”. Перший Фестиваль тривав протягом двох днів — 13 та 14 жовтня, і претендує на те, аби стати традиційним.

Ансамбль “Волиняни” Міжнародного громадського об’єднання “Волинське братство” (м. Київ) біля фотозони, де на контурах літер “УПА” розміщено фотографії українців, які боролися за незалежність нашої держави

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом!
ПЕРЕДПЛАТА—2018

Нині триває передплата на 2018 рік на періодичні видання за друкованим Каталогом видань України «Преса поштою».

Наш поштовий індекс — 30617.

Засновник: Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор Павло МОВЧАН

Головний редактор

Любов ГОЛОТА

Редколегія

Любов ГОЛОТА (голова),

Павло МОВЧАН,

Олександр ПОНОМАРІВ,

Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора

з виробничих питань

Наталія СКРИННИК

278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури

Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури

Тетяна ЩЕРБАК

Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп’ютерна верстка

Ірина ШЕВЧУК

Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор

279-39-55

Черговий редактор

Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія

279-41-46

Адреса редакції:

вул. Хрещатик, 10-Б, м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net

http://slovoprosvity.org

http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ «Мега-Поліграф», 04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 12/14.

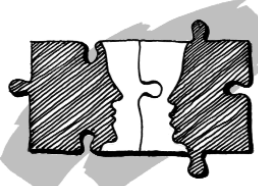
Загальний наклад у жовтні — 12 700

Листування з читачами — тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори. Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів. Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів. При використанні наших публікацій посилання на “Слово Просвіти” обов’язкове. Індекс газети “Слово Просвіти” — 30617

Василь КУЙБИДА, професор, доктор державного управління

Українська Гельсінська Спілка: історичні звершення та нереалізовані цілі

7 липня 1988 року на одному з перших масових львівських мітингів ініціативна група щойно випущених із радянських концтаборів українських патріотів оголосила про створення Української Гельсінської Спілки. Організації, що продовжила в нових політичних умовах традицію безкомпромісної боротьби з комуністичним режимом легендарної Української Гельсінської Групи (Василь Куйбіда. *Постання модерного українського руху проти російської деспотії (до 40-річчя заснування Української Гельсінської групи)*. — *Лівий берег*: https://ukr.lb.ua/blog/vasyl_kuybida/350278_povstannya_modernogo_ukrainskogo.html).

Це був час, коли владу в КПРС і, відповідно, в СРСР перебрали комуністи-реформатори на чолі з Михайлом Горбачовим. Кризові явища в економіці, очевидна тенденція відставання у жорсткому змаганні з розвиненими капіталістичними країнами змусили Кремльську верхівку шукати нові методи інтенсифікації соціалістичного виробництва. Реформаторське керівництво компартії проголосило так звану політику “перебудови”, одним із елементів якої стала демократизація суспільних відносин, побудова соціалізму “з людським обличчям”.

Нова політика відкрила шляхи для громадської ініціативи. У країні почали виникати сотні різноманітних, як тоді говорили, “неформальних об’єднань”. Переважно їх організовували за екологічною або культурологічною спрямованістю і проводили вони свою діяльність у формі дискусійних клубів. Звичайно, комуністична партія і основний її репресивний орган — Комітет Державної Безпеки (КДБ) — не збиралися пускати процес на самоплив, але вся вага роботи з новими соціальними тенденціями була перенесена з репресій на контроль і управління ними.

Українську Гельсінську Спілку створювали як централізовану антикомуністичну організацію. Її Проводом стала достатньо велика й політично консолідована група колишніх політ’язнів. Вступ до організації нових членів обмежувався процедурою відбору через необхідність отримання двох рекомендацій від членів Проводу. Таким чином локалізувалися можливості КДБ інфільтрувати до організації свою агентуру, особливо на першій стадії становлення.

Головою УГС обрали Левка Лук’яненка, який відбував покарання на заслання; виконавчим секретарем став динамічний організатор В’ячеслав Чорновіл. До керівництва увійшли такі відомі особистості, як Михайло і Богдан Горині, Микола Горбаль, Олесь Шевченко, Василь Овсієнко, Євген Пронюк, Степан Хмара, Йосиф Зісельс, Зеновій Красівський та багато інших.

Попри те, що в програмному документі — “Декларації принципів УГС” — спілка проголошувалася як “федеративне об’єднання самоврядних правозахисних груп і організацій”, насправді в Україні (у Західній через 50, а у Наддніпрянській через 69 років) стала перша опозиційна комуністичній владі політична партія. (*Українська Гельсінська спілка (1988—1990 рр.) у світлинах і документах*. — К.: *Смолоскип*, 2009. — с. 18). Невідповідність між реальними і проголошеними цілями була не випадковою, бо засновники організації, які пройшли через десятилітні строки ув’язнення за “націона-

лізм” і “антирадянську діяльність”, знали ціну “комуністичним реформам” і намагалися через маскування під правозахисну діяльність захистити організацію від передчасного розгрому. Про що, до речі, прямо стверджують доповідні документи КДБ партійним і державним органам, у яких УГС проходить як найнебезпечніша для радянської влади організація (*Книга документів/ Українська Гельсінська спілка у спогадах і документах*. — К.: “Ярославів Вал”, 2012. — с. 437-812).

Сьогодні дослідники виокремлюють два основні напрями діяльності УГС: перший — розвиток обласних філій і максимальна активізація їхньої діяльності в усіх регіонах України, і другий — проникнення в різноманітні неформальні об’єднання з метою їхньої політизації. Напружена і непримиренна боротьба між УГС і КДБ розгорнулася за вплив на “Меморіал”, Товариство української мови ім. Тараса Шевченка і особливо за Народний рух України за перебудову. У доповідній ЦК КПРС від 04.05.1989 року 1-й секретар ЦК КПУ В. Щербіцький наголошує, що “активізуються наміри створення в республіці т. з. “Народного руху України за перебудову” (НРУ) — широко розгалуженої, за задумом ініціаторів, політичної структури, що ставить себе вище партійних і державних органів. Небезпечність організації НРУ підтверджується тим, що низка ворожих екстремістських угруповань, зокрема Українська Гельсінська спілка... оголосили про своє входження до Руху, і пробують об’єднати навколо нього формування антирадянської направленості” (*Українська Гельсінська спілка (1988—90 рр.) у світлинах і документах*. К.: *Смолоскип*, 2009. — с. 170).

Рух створювався як відкрита для всіх масова демократична громадська організація. Розуміючи, що однієї агентури КДБ для утримання під контролем такої великої організації не вистачить, ЦК КПУ розсилає доручення обласним і районним чиновникам вступати і за можливості очолювати територіальні структури Руху. З іншого боку, Провід УГС доручає одному з найавторитетніших своїх провідників, талановитому політику Михайлу Гориню максимально долучитись до роботи зі створення Руху. Низові активісти УГС теж вступають до регіональних відділень НРУ. “У цій ситуації надзвичайно важливим стало питання про керівництво Руху — хто його очолить і куди поведе. З погляду національних інтересів, для реалізації основного завдання (здобуття незалежності) важливою стала не так стратегія поведінки (вона в принципі була типовою для усіх національно-визвольних рухів поневолених народів ССРСР), як тактика, за якою вмілий і далекоглядний

керівник, враховуючи інтереси всіх суб’єктів політичної гри, комбінує їх так, що вони спрямовують свою енергію в потрібному йому напрямі. Їхні різноманітні зусилля лише посилюють потрібну йому тенденцію. Поступаючись у малому, він прагне виграти у великому. Це лідер особливого гатунку й особливих здібностей — таким політиком у цей переломний, історичний для українців час, став Михайло Горинь...”

8—10 вересня 1989 року на Установчому з’їзді Руху Михайла Гориня одностайно обирають головою Секретаріату — керівником виконавчого органу організації. Головою Руху стає Іван Драч. ... Тут необхідно нагадати про готовність Драча передати фактичне керівництво організації Гориню (*Олександр Чакач. Особистість та історія: час Михайла Гориня*. — *Віртуальний музей: Дисидентський рух в Україні*: <http://museum.khpg.org/index.php?id=1240858965>).

Фактично з цього часу і до проголошення Незалежності ми можемо розглядати діяльність УГС, а після перейменування її в Українську Республіканську партію і останню, як авангардну, провідну частину Народного руху України.

Під час виборів до Верховної Ради УРСР значна кількість кандидатів від УГС стає народними депутатами України. Входить до парламентської групи “Народна рада”. 16 липня 1990 року за їхньою ініціативою Верховна Рада УРСР приймає Декларацію про державний суверенітет України (*Верховна Рада України. Законодавство України*: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12>). Це важливий ідеологічно-пропагандивний документ, що в основних своїх параметрах повторював програму “Декларації принципів УГС” і сприяв вихованню населення УРСР у самостійницькому дусі.

Під час державного перевороту з 18 до 21 серпня 1991 року саме лідери УГС/УРП і піднімають Раду на спротив, а Левко Лук’яненко особисто пише текст Акту проголошення незалежності України, який Верховна Рада України приймає 24 серпня 1991 року (*Левко Лук’яненко показав ТSN історичний документ — рукопис Акту проголошення незалежності України*: <https://tsn.ua/politika/levkoluk-yanenko-pokazav-tsn-istorichniy-dokument-rukopis-akta-progoloshennya-nezalezhnosti-ukrayini-480823.html>).

Партійна система як опорна стіна політичної споруди

На першому з’їзді УГС (30 квітня 1990 р.) делегати ухвалюють рішення про перейменування спілки в Українську республіканську партію. Згодом (15 листопада 1990 р.) відбувається її рєстрація як першої демократичної політичної партії. Фактично з цього часу і варто вести відлік початку формування багатопартій-

ної політичної системи в Україні, — попри те, що ще цілий рік у республіці безальтернативно управлятиме комуністична партія. Здавалося, що після проголошення Незалежності становлення основних інститутів демократичної політичної системи відбудеться швидко і безперешкодно, але не так воно сталося, як гадалося. Особливо це стосується багатопартійної системи — партії виникли, але притаманної їм у демократичному суспільстві функції не виконали. Влада як була, так і залишалася в старій постколоніальній бюрократії. Національно-демократичним партіям не вдалося стати загальноукраїнськими масовими партіями і, відповідно, вони не змогли взяти більшість у Верховній Раді України (або на президентських виборах) та провести ротацию кадрів вищих органів влади. Усі принципів ухвали досягалися лише через деформуючі суспільство компроміси, що переслідували мету не так реформування суспільства, як збереження при владі “старої гвардії”.

Спробу задати якісно інший процес реформування суспільства знизу можна пов’язати із діяльністю національно-демократичних сил (УГС/УРП, НРУ). На жаль, ця спроба закінчилась трагічною поразкою, останнім штрихом до якої стало вбивство В’ячеслава Чорновола — організатора УГС, а згодом лідера партії “Народний рух України”.

Аналізуючи причини цієї поразки, приходиш до невтішного висновку, що вона швидше закономірна, ніж випадкова і не пов’язана з особистісними чи корпоративними характеристиками історичних персоналій або партій. Першою причиною стала катастрофічна деформація української нації, якої вона зазнала під час масових репресій, голодомору та русифікації у XX столітті. Так звана елітна частина суспільства (різноманітні постномеклатурні чиновники, директори підприємств, установ культури, освіти, науки тощо) на ментальному рівні відчували себе “іншими”, “чужими” у справі національного будівництва і свідомо чи напівсвідомо блокувала зміни. Хоча за історичною логікою саме ця страта суспільства, найбільш фахово підготовлена, і мала стати рушієм радикальних соціальних та економічних змін, звичайно, елімінувавши із свого середовища відвертих комуністичних опортуністів.

Другою причиною поразки національної демократії у сфері реформування суспільства стала “ефективна діяльність” постколоніальної влади у привласненні народного майна. За президентства Леоніда Кучми було сформовано паразитичну олігархічну систему, що у публічному просторі лише імітувала демократичну виборчу процедуру. Сьогодні великі політичні структури, можли-

во, за винятком націоналістичних угруповань, є швидше “політичними фірмами”, аніж ідеологічними масовими партіями за класичним політологічним уявленням. Фірми, до яких активісти просто ходять на роботу за платню, а не для виконання політичних завдань. Відповідно, це породжує вкрай загрозову ситуацію для виживання української нації. Великі соціальні групи населення позбавлені політичних інтересів захисту власних інтересів. У суспільстві посилюється, по-перше, соціальний розрив між керуючими і керованими, по-друге, відсутність реальних виборів делегує масовій свідомості уявлення про підконтрольність влади суспільству. Влада і, відповідно, держава починають сприйматися як “чужі”. Що робить уся політична система вкрай вразливою та нестабільною. За таких умов починає зростати суспільний запит на революційні ідеології, що маніфестують силові засоби зміни ситуації. Усе це разом взяте у поєднанні з іноземною агресією створює серйозні загрози національній безпеці.

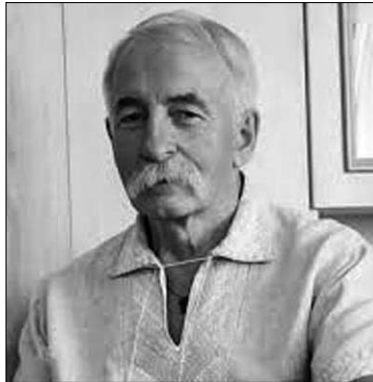
Якщо одночасно спробувати подивитись на цю проблему кризь перспективу зростання напруги боротьби за світову владу, поринання світової міжнародної системи у глобальну кризу, то у нас залишається не так багато часу на виправлення недоліків. У цьому контексті не можна промовчати і про негативні тенденції у розвитку західних демократій. За останні три десятиліття намітився вкрай небезпечний процес картелизації домінуючих партій, що вилітається у їхньому дрейфі від захисту інтересів великих соціальних груп населення до перетворення у закриті корпоративні групи. Між почергово правлячими партіями виникає консенсус у пріоритеті власного виживання над суспільними інтересами. Відповідно, там все складніше відрізнити правих від лівих, лібералів від соціал-демократів або консерваторів. І про це написано достатньо фахової і об’єктивної літератури. “Трансформація партій, — наголошують знані західні дослідники, — супроводжується відповідною трансформацією в характері демократії. Якщо підходити до цієї трансформації з погляду класичної моделі партійного урядування, то легко зробити висновок, що сучасна партія себе вичерпала. Партії не виступають в якості агентів виборців” (*Ричард С. Кац і Петер Майр. Картежная партия: пересмотр концепции*: http://www.intelros.ru/pdf/Prognosis/3-4_2010/8.pdf).

Це важливий нюанс для розуміння перспектив реформування українського суспільства і про це важливо буде згодом детальніше поговорити. Але зараз нам необхідно зрозуміти, що доки в нас ще залишається постмайданівська жива енергія масової творчості, доки війна мобілізує суспільство на опір, необхідно досягнути компромісу між різними роз’єднаними політичними силами щодо створення масової національно-демократичної політичної партії. Політичної сили, що звершила б недовиконане історичне завдання із реформування українського суспільства.

«Просвіта» в контексті українських перманентних відроджень

Юрій КОВАЛІВ,
доктор філологічних наук, лауреат Національної премії імені Т. Шевченка, Київ

Перманентні відродження в Україні, свавільно розірвані як що не польськими, то московськими (російськими), австрійськими чи угорськими колонізаторами, як інтегранти позахудожніх і художніх явищ, будучи загальнонаціональною категорією, найповніше характеризують своєрідність української дійсності, реалізовану в ненастанних «обудженнях» (Є. Маланюк) і «випростуваннях» (М. Грушевський), не зосередженої в одному постійному центрі, як у благополучному французькому чи англійському часопросторі, окреслюють хвилиний рух пасіонарного українства. Перше перманент-

А. Вахнянин

тне відродження з ренесансними й бароковими ознаками простувало від трикутника «Львів-Краків-Острог» до Києва; друге, в якому домінувало народництво, з ознаками романтизму й реалізму, мало п'ять видозмін, що пересувалися зі сходу України, з Гетьманщини й Слобожанщини, на північ і захід (І. Котляревський та Харківська школа романтиків, Кирило-Мефодіївське братство, петербурзька українська колонія, Стара й Молода Громада, галицьке письменство, що спиралося на досвід Наддніпрянщини й «Руської трійці»). Згодом настануть інші відродження — третє («Просвіта»), четверте (на межі XIX—XX ст., завершиться національно-революцією й національно-визвольними змаганнями), п'яте («Розстріляне Відродження», «Празька школа»), шосте (ОУН-УПА), сьоме (МУР і Об'єднання українських письменників «Слово»), восьме (шістдесятництво й «в'язні сумління»), дев'яте, що триває й нині, за умов формально проголошеної незалежності України, потребує виходу з лабіринтів перманентних відроджень у широкий простір іманентного історичного буття.

Друге відродження тісно пов'язане з культурно-просвіт-

Волелюбна Україна ніколи не визнавала присутності на своїх землях будь-яких завойовників чи колонізаторів, тому постійно чинила їм або збройний (Запорозька Січ, коліївщина, національно-визвольні змагання, ОУН-УПА), або культурно-просвітницький спротив (наприклад, «в'язні сумління»), переживала низку спонтанних конкретно-історичних перманентних відроджень, коли з чергової національної катастрофи поставала нова пасіонарна генерація, представлена переважно письменством, яке щоразу відновлювало національний космос. Вони відрізнялися від Ренесансу, що був органічною ланкою культурно-мистецького, світоглядного поступу Європи від середньовіччя до нової доби, утверджував логоцентричну модель універсального світосприйняття, титанічні креації людського духу. Натомість перманентні відродження часто позначалися пасеїстичною закомплексованістю, виражали спонтанний рух уперед переобтяжений нерозв'язаними вчорашніми проблемами, нереалізованими можливостями. Вимушена орієнтація на мимувшину утривувала традиції, тлумачилася як виправданий спосіб компенсації втрачених етапів національного буття, культурної, духовної й літературної екзистенції. Але щоразу виникала небезпека, аналогічна синдрому «жони Лотової», яка, озирнувшись на покинуту батьківщину, перетворилася на соляний стовп. Шлях у майбутнє через осмислення часто трагічної й героїчної мимувшини не повинен обмежуватися консервацією історичної пам'яті, міфом втраченого «золотого віку», але спонукати до інтенсивних пошуків виходу з її лабіринту, що спостерігалось в практиці перейнятих антиколоніальним дискурсом балканських ілліристів, чеських будителів, польських провіденціалістів.

ницьким рухом за звільнення від соціального й національного, власне колоніально-імперського гноблення, репрезентоване народництвом, переважно письменством, яке знайшло безальтернативну адекватну відповідь на суворий виклик історії, що вимагала від літератури підпорядкування позахудожнім інтересам, саможертвовного служіння простолу. І. Франко в «Одвертому листі до галицької української молоді» обгрунтував завдання творчої інтелігенції «витворити з величезної етнічної маси українського народу українську націю, суцільний культурний організм, здібний до самостійного культурного й політичного життя, відпорний на асиміляторську роботу інших націй, відки вона б не йшла, та при тим придатний на присвоєння собі в якнайширшій мірі і в якнайшвидшій темпі загальнолюдських культурних здобутків, без яких жодна нація і жодна хоч яка і як сильна держава не може стоятися».

Український письменник у XIX ст. перетворився на центральну фігуру в понівеченій національній культурі, навіть набував сакрального сенсу, адже Шевченків «Кобзар», за спостереженням П. Куліша, ставили поряд зі Св. Письмом. Аналогічну ситуацію важко уявити з «Фаустом» Й.-В. Гете або з романом «Червоне і чорне» Стендаля. Тому що ніхто з них, засвідчуючи власну унікальну геніальність, не став абсолютним виразником душі своїх народів. Формування націєцентричного дискурсу в Україні починалося з художньої книжки,

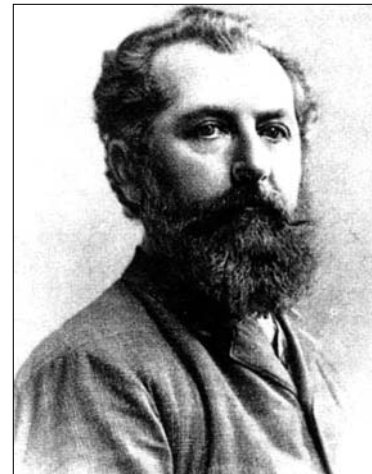
О. Партицький

а не навпаки. Завдяки їй наш народ ступив на шлях самопізнання, самоідентифікації. Це дало підстави М. Грушевському вважати український рух упродовж тривалого часу «винятково літературним». Український письменник, фокусуючи в собі життєві потреби колонізованого народу, вимушено виконував роль політика, науковця, соціолога, педагога, проповідника, економіста і т. ін. Він єдиний серед денационалізованої інтелігенції володів етногенетичним кодом нації — мовою, що завжди посідала «глядіть лиш, чи не перше місце» в народній самосвідомості (Панас Мирний), тому зазнавав переслідування режимом колонізатора.

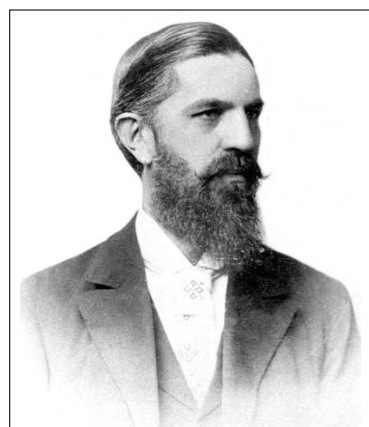
Д. Тяньчевич

Питання вибору мови для українського письменника завжди було принциповим, мало екзистенційний та онтологічний сенс. Недарма Російська імперія, вбачаючи в ній гарант національної ідентифікації українства, майже кожного десятиліття видавала репресивні укази, бо розуміла: доки українці розмовляють своєю мовою, вони неподоланні. Найодізними стали Валуєвський циркуляр (1863), що не мав юридичного повноваження, однак виконувався як закон, та Емський указ (1876). Штучно паралізоване «літературне життя ніби завмерло», «настав великий interstirium» (І. Франко). Запанував одержавлений лінгвоцид, підкріплений цензурою, коли навіть заборонялися ключові слова: «запорожець», «козак», «рідний край» (І. Карпенко-Карий), досяг абсурдних масштабів. То була війна Російської імперії проти України, що не обов'язково буває зброй-

К. Устянінович

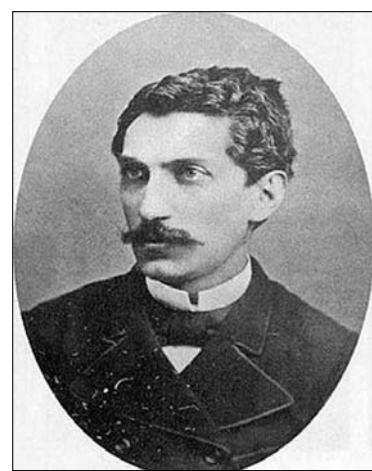
ської імперії. Культурно-просвітницька робота часто зводилася до вимушеного «каганцювання», адже в поруйнованому українському часопросторі треба було розпочинати свою діяльність майже з нуля. Ішлося про питання історичного сенсу, що переважило інше, як стверджував Б. Грінченко (Вільхівський). У цьому письменникові вбачали «непохитну залізну вдачу, велику силу духа, незломну віру в себе і в своє діло», вважали «символом цілої епохи», «лицарем обов'язку громадського», який тоді, коли неприхильна до українства дійсність промовила «Fiat pox, — хай гине світ, хай буде тьма!», відповів: «Ні». Він

О. Барвінський

ною, вона здатна підлаштовуватися під будь-які форми, спрямовані на послідовне нищення української інфраструктури, нівелювання не тільки апробованої віками культури, а й родової й історичної пам'яті, перетворення автохтонів на сировину своєї економіки й політики. У кожному разі варто враховувати фізично і морально неспівмірні дії безжального нападника (колонізатора), який намагається будь-що привласнити собі навколишній світ, та оборонця, змушеного протистояти агресорові, обстоювати вибір захисника на межі життя і смерті, без чого неможливий вихід у свободу. Захисник має священне право на рух спротиву.

Українці опинилися перед вибором: або повністю нівелюватися, або — на свій страх і ризик — віднайти в новій хвилі перманентного відродження. Народники були переконані в правильності обраного ними шляху, почувалися оптимістами, усвідомлювали, що вчасно «потрапили в течію (струю) живу, що відповідали й положенню нашого краю, й його майбутності і загальним вимогам європейського поступу» («Листи В. Антоновича до Б. Познанського»).

В. Барвінський

своєю різногранною діяльністю підтвердив, що просвіта не обмежена крайовими, локальними питаннями, а зорієнтована на «присвоєння тих усіх здобутків, які здобула і нагромадила людська думка» (І. Франко). Народники були переконані в правильності обраного ними шляху, почувалися оптимістами, усвідомлювали, що вчасно «потрапили в течію (струю) живу, що відповідали й положенню нашого краю, й його майбутності і загальним вимогам європейського поступу» («Листи В. Антоновича до Б. Познанського»).

То було героїчне культурно-просвітницьке покоління пасіонарив, яке у, здавалось би, безвихідній ситуації, жертвуючи собою, власним талантом, не тільки прийняло виклики нівеляційної імперської дійсності, а дало їй адекватну відповідь, перебуваючи під нещадним тиском репресій, щоразу знаходило вихід або у вигляді Південно-Російського географічного товариства, або «корифей українського театру». Одним із таких виходів, коли

Надніпрянина знемагала під ударами московського колонізатора, став народівський Львів, перетворений у другій половині XIX ст. на основний центр перманентних відроджень, небезпідставно названий “українським П’ємонтом” (В. Вернадський), засвідчив споконвічну єдність українських земель, розчакнених імперіями. Тут 8 грудня 1868 р. народівці, спираючись на досвід Галицько-руської матиці, київської Громади й однойменної львівської таємної молодіжної організації, створеної 1864 р., заснували культурно-просвітницьке Товариство “Просвіта”, появу якого, крім москвофільського “Слова”, вітали українські, чеські, словацькі, сербські народівці. На перших організаційних загальних зборах головував Анатоль (Наталь) Вахнянин — композитор, автор опери “Купало”, педагог, засновник україн-

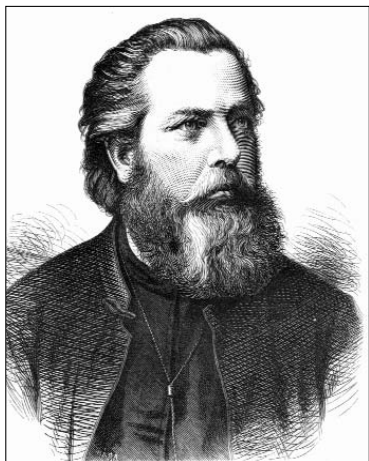

Ю. Романчук

ристувалися попитом “Народний календар” за його редакцією, німецько-український словник, а “Граматика руского языка для ужитку в школах людових” (1880) вважали з методологічного погляду найкращим виданням. З цією комісією тісно співпрацював А. Вахнянин, виконував обов’язки редактора “Письма з Просвіти” (1878—1879). Завдяки йому на основі “Просвіти” було створено музично-хорове товариство “Торбан”, діяв хор О. Нижанківського, що інспірував появу “Львівського Бояна” (1890; Д. Сичинський, Ф. Колесса, С. Людкевич та ін.), в якому першим диригентом став А. Вахнянин.

На других загальних зборах Товариство “Просвіта” ухвалило новий статут, згідно з яким воно могло діяти, крім львівського Головного відділу, на інших теренах західноукраїнських земель, обрало своїм головою суддю, маршалка, засновника Галицького рустикального банку (1867) Ю. Лаврівського (1870—1873), завдяки якому на підставі петиції до Галицького сейму (1869) наступного року отримало дві тис. крон для видання книжок. Він домагався відкриття кафедри історії України у Львівському університеті, викладання українською мовою у Львівській академічній гімназії, запровадив стипендійні фонди, ініціював поширення українських підручників на Буковині й Закарпатті, налагоджував зв’язки з київською “Громадою”. “Просвіта” поступово розгорталася у власних структурах, створивши архів і бібліотеку, що стала національною книгозбірнею, музей нумізматики, малярства, культурних речей, етнографії, частина фондів якого перейшла до музею Наукового товариства Тараса Шевченка й “Національного музею ім. Митрополита А. Шептицького”.

Одним із перших подав нарис теоретичної програми народівства (“Становище Русі супроти людсько-московської боротьби”) Є. Згарський — автор повісті-притчі “Анна Смохівська”, низки гумористичних оповідань, віршів, поем “Святий вечір”, “Маруся Богуславка”, фольклорно-

С. Воробкевич

ського студентського товариства “Віденська Січ” (1867). Він у своїй промові обґрунтував культурницько-резистансню програму “Просвіти”, яку поділяли О. Партицький, Д. Танячкевич, В. та О. Барвінські, С. Качала, Ю. Лаврівський, К. Устиянович, С. Воробкевич, В. Шашкевич, Ю. Романчук та ін. “Просвіта” настановилася на зовнішні перешкоди, адже австро-угорський уряд, здійснюючи колонізаторську політику, “усіх українців вважав русофілами і тому віддав галицьких українців на поталу полякам” (О. Маковей), які, маючи помітну перевагу в крайовій та державній адміністрації, вважали Україну “польською провінцією”. Зневажливе ставлення відчув на собі не один українець. В. Стефаник згадував типову ситуацію, коли він, учень чоловічої Коломийської гімназії, “не розумів, чого від мене учителі жадають, а вони все говорили: “Idz, mudie, swinie rasz”, доводили вразливого хлопця до відчаю, що він навіть “постановив покінчити з собою”.

“Просвіта”, як і “Громада”, починала свою діяльність з азів: займалася конкретними практичними завданнями — відкривала бібліотеки-читальні, започаткувала книгодрукування народною мовою, випускала українські підручники для народних шкіл і гімназій, влаштовувала музично-декламаторські вечори, організувала вечорниці і т. ін. Функціонувала комісія з написання українських підручників, починаючи з читанки (1869) в упорядкуванні професора вчительської семінарії, поета, філолога й етнографа О. Партицького — редактора “Газети шкільної” (1875—1879), першого редактора популярного періодичного видання “Зоря” (1880—1897). Ко-

етнографічних розвідок. Священник Д. Танячкевич (псевдонім Грицько Будеволя), якого М. Возняк назвав “батьком галицького народівства”, в “Письмі до громад” виступав за становлення національних організацій у Галичині. М. Желіховський редагував газету “Батьківщина” (1879), яка обстоювала ідею єдності українства. Літературознавець і політичний діяч Ю. Романчук — голова “Просвіти” (1896—1906), низки її популярних видавництв, співзасновник “Народної ради” і творець так званої “ нової ери”, від якої сам відмовився, один із засновників Українського педагогічного товариства “Рідна школа” й ініціаторів фонетичного правопису, відредагував збірник творів українських класиків “Руська писемність”, видав “Позезі” (1902), двотомні “Твори” (1907), “Кобзар” (1914) Т. Шевченка. Літературознавець О. Барвінський відомий, автор “Споминів мого життя” (1912—1913), що документалізували народівський рух, один із засновників таємної молодіжної організації “Громада” (1864), апологет фонетичного правопису, засновник української археографії започаткував видання “Руської історичної бібліотеки” (з’явилося 24 томи). Поет, прозаїк і драматург (п’єси “Федько Острозький”, “Настасія”, “Гальшка Острозька”), філолог, доктор філософії, член-ко-

В. Шашкевич

респондент Польської академії знань, професор Львівського університету Ом. Огоновський працював над чотиритомною “Історією літератури руської” (1887—1894), що отримала позитивну оцінку В. Караджича, інспірувала дискусію з О. Піпіним і полеміку з І. Франком. В оточенні “Просвіти” з’явилася низка періодичних видань, що мали концептуальне підґрунтя, іноді полемічне спрямування. До них належала газета “Діло” (1880), фактично за редакцією і коштом В. Барвінського (псевдонім Василь Барвінок) — перед цим редактора журналу “Правда” (1876—1880), автора автобіографічної повісті “Скошений цвіт”, хоча видання підписували С. Коссака (видавець), М. Желіховський (як редактор), очевидно з тактичних міркувань. Вона позиціонувала москвофільській газеті “Слово”, проіснувала до періоду міжвоєнного двадцятиліття. В. Барвінського разом із поетом, фольклористом й економістом В. Навроцьким, автором праць “Що нам коштує пропінація”, “Руська народність в школах галицьких”, вважають активними апологетами єдності західної і східної української культури.

Далі буде.

Просвітницькі джерела не міліють

3 нагоди 150-ліття “Просвіти” на теренах Заболотівської територіальної громади, що на Снятинщині відбулася декада культурно-просвітницьких заходів.

Активними учасниками цікавих дійств стали осередки “Просвіти”, культосвітні працівники, мешканці сіл. Сприяло творчим зустрічам керівництво територіальної громади (голова Іван Танюк), очільники відділів освіти (Тамара Стеф’юк) і культури (Василь Гаврилюк).

Мирослав ПОПАДЮК,
голова Снятинського райоб’єднання “Просвіта”,
член НСПУ, НСЖУ

“Культурно-просвітницьке краєзнавство в іменах” — круглий стіл на таку тему захопив гостей та мешканців покутського села Тростянець. Зустрілися присутні у місцевій бібліотеці (завідувачка Марія Остафійчук) і сільській гімназії (директор Галина Павлюк).

Читачі — юні вихованці школи — розповіли про почесних мешканців села: відомого письменника-просвітянина і бібліофіла-видавця Івана Михайлюка і талановитого художника, лауреата Шевченківської премії Івана Остафійчука, члена Національної спілки художників України Василя Остафійчука; педагога-просвітянина, автора книги “Село на підгір’ї” Миколу Симовнюка і молоду художницю-односельчанку Галину Григоруку.

Уважно слухали спогади дочок письменника Івана Михайлюка про свого батька та про одержиму працю сільських просвітян у минулому.

Шкільний осередок “Просвіти” подарував присутнім своє аматорське мистецтво, захопиви хореографічну інсценізацію “Колоски” за творчістю письменника та дитячу виставку на тему: “Краса осені у творчості школярів”.

“Книги — морська глибина” (Іван Франко) — під таким девізом у селищній бібліотеці Заболотова відзначали Всеукраїнський день бібліотек.

Глядачі побачили вітально-пісенний фільм про творчі діяння бібліотек та їхніх щедрих берегинь — бібліотекарів. До відзначення і створення святкової атмосфери активно долучилися творчі фільми про книжні скарби місцевих книгосховищ — методист бібліотечних справ Людмила Грицик та кінооператор студії “Кадр” селищного Будинку культури Петро Будник.

...Три зорі Романа Ризюка (педагогічна, просвітницька, громадська) — ще раз прихильно відчували цьогоріч учасники святкової просвітницького зібрання, що відбулося в Іллінецькій школі-ліцеї з нагоди відкриття меморіальної барельєфної дошки талановитому педагогу-просвітянину, почесному мешканцю села Романові Ризюку на день його 70-ліття.

Світло пам’яті пан Роман був

протягом 20 років очільником місцевої школи і засновником унікального історико-етнографічного музею села, що отримав статус народного. А ще Роман Ілліч після виникнення в Україні Товариства української мови ім. Тараса Шевченка (“Просвіта”) став організатором у школі першого на Снятинщині сільського осередку цього об’єднання. Першопрохідництво іллінецьких просвітян повсякчас подиговувало через одержимість педагога-просвітянина, який, заснувавши 18 березня 1989 року осередок, не оминув кари тодішніх владцівчужинців. “Тішили” звільненням з роботи. Але не ті вже суспільні вітри повівали. Минулося. І тривале керівництво крайнином місцевим педколективом у новітні часи відродження України прийшлися на користь шкільництву, загальношкільським та просвітницьким справам в Іллінецьких і не тільки. Про це з пошануванням вповідали сільський отець Степан, голова громади Іван Танюк, керівник районного просвітнянського об’єднання, староста села Михайло Баглай, педагоги, друзі.

...“Учителем школа стоїть!” Ці слова далекого лютого 1892-го вповів Іван Франко на Снятинському вчовому сході, де йшлося про долю тодішньої галицької школи та її нужденного вчителя.

Тож урочисте зібрання педагогів-просвітян з нагоди Дня вчителя у Заболотівському будинку культури розпочалося з покладання квітів до пам’ятника Каменяря.

Звучали прихильні слова на адресу освітян, були нагороди і обдарування, було шире і обнадійливе аматорство і дошкільнят і молодших школярів, і юних вихованців з “Молодої Просвіти” місцевого ліцею.

...А ще до заболотівців з творчим звітом прибув фольклорно-етнографічний колектив “Ганьківчани” (Ганьківський старостинський округ) зі своїм старостин Василем Шияном. Гості, окрім свого аматорства, привезли з собою виставку художніх творів знаної місцевої майстрині пензля Надії Савчук-Гнатишин, яка була високо поцінована глядачами.

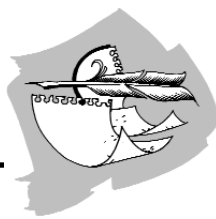
Знову мистецьке слово і зворушлива пісня ганьківців чарувала і педагогів, і усіх присутніх на творчій зустрічі, яка вдалася на славу.

Просвітницькі джерела не міліють.

Концертну програму, присвячену 150-річчю “Просвіти” ім. Т. Шевченка, розпочав жіночий хоровий колектив під акомпанемент Василя Шияна

Микола МАЧКІВСЬКИЙ,
член НСПУ

Родом із листопаду З приводу ювілейної дати поетеси-просвітянки Ніни Шмурикової-Гаврилюк

Є календарі, і є дати. У кожного з нас. Не кожна з дат — ювілейна. Та якщо така надходить, то дуже швидко. От, здається, учора тобі було 60, та не зогледівся, як уже 65 набігло.

Така подія завітала і до хмельницької поетеси-просвітянки Ніни Миколаївни Шмурикової-Гаврилюк — письменниці “родом з листопаду”.

Ніна Миколаївна народилася на Житомирщині у селі Дацьки Чуднівського району 4 листопада 1953 року, закінчила філфак Ужгородського державного університету, пов’язала свою долю з гірським краєм. Там вийшла заміж за подолянина і вже разом із чоловіком Сергієм прибула у Хмельницький, де працювала вчителем-словесником аж до пенсії.

Водночас писала і друкувала вірші для дорослих читачів. Згодом вирішила спробувати себе у дитячій літературі. І вдалися їй вірші для малечі ще кращі, ніж для дорослих. Вийшло так, як у тій приказці: пиши для дітей, але краще, ніж для мамусь і татусів. Так вона й діє. Її книжки для юного читача називаються “Хитрий зайчик”, “Легенда про Добраду”, “Познайомся з кольорами”, “Де ти, Ясочко, була?”, “Мисливець Сивоок”, “Царівна-пустельниця”, “Віронька-зіронька”, “Зозульчині черевички”, “Місячна царівна”, “Ганнуся у бабусі”, “У чім секрет?”, “Квітовіршики”, “Два Тараси”, “Чарівна сопілка”, “Юля з котиком дружила” та інші. Особливо привабливі видання останніх років: “Ой то наша Ясочка, Ярослава”, “Хороб-

рий Сашко” та цьогорічна книжка “Місячний калейдоскоп”.

Дитячі вірші поетеси легкі для сприйняття, свіжі, цікаві, образні, часто з гумором. Тому діти радо зустрічають авторку в дитсадках, школах, бібліотеках, де вона залюбки буває. До того ж Ніна Миколаївна неабиякий декламатор своєї поезії. А іноді ілюстратор власних книг та ще автор багатьох текстів до пісень. Вона також опублікувала низку видань поезій для дорослих. І тут знову ж не обійтися без назв: “Легенда про синь-камін”, “Пензлі дощу”, “На грані століть і тисячоліть”, “Як сутінки у серці озвуться”, “Езоп і Родопа”, “Я родом з листопаду”. Щоб уявити, як Ніна Миколаївна настроює свої ліричні струни, досить прочитувати таку поезію:

*Сумує синь... Фіалкове мовчання.
Розтанула вечірня пастораль.
Ти не сказав ні слова на прощання,
Та не твоя це, а моя печаль...*

*Вербову ніжність висріблили ночі,
Стрілою річка у мінливу даль.
Сховала тьма за даллю твої очі,
Та не твоя це, а моя печаль...
Нас розвели завидники нарідно,
А ти не зрозумів того, на жалю...
Все вічним сумом пройнято наскрізно,
Та не твоя це, а моя печаль...*

Оці три крапки після кожної строфи — то не лише хвостики прихованих підтекстів-натяків, а й велика хвиля почуттів, що перехлюпує через край. Смуток тут доречний. Він навіть цінний, бо підсилює любов, ширі страждання закоханої душі.

Ніна Шмурикова-Гаврилюк добре знана в літературному середовищі, належно пошанована. Цьогоріч її нагороджено Грамотою Верховної Ради — “За заслуги перед Українським народом”. Вручено на День Незалежності. Удостоєна й престижних обласних премій — ім. Тараса Шевченка, ім. Микити Годованця, ім. Миколи Федунця, міської ім. Богдана Хмельницького, читацької “Марічка”, пісенної “Пісня над Бугом”. Лауреат Всеукраїнського конкурсу на кращу книгу для дітей “Золотий лелека” — 2-га премія.

Перегортаєш сторінку за сторінкою — тут і ліричні вірші, і поеми, сонети, поетичні казки, легенди. А останнім часом до свого доробку долучила й кілька вдалих драматичних творів, серед них — “Лоріля”. Письменниця творчо росте, набирається сили і сили, вписується в когорту кращих українських літераторів. Її творча енергія багатогранна. Вона заслужений

працівник освіти. 8 років очолювала обласну організацію ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка. Проводила цікаві заходи, влаштовувала для просвітян зустрічі з відомими людьми, організувала поїздки в історичні місця Поділля. Нині Ніна Миколаївна — заступник голови обласної “Просвіти”, а на своє місце запропонувала Віталія Міхалевського.

Словом, з розмаїтого, яскравого і трепетного листопаду їй усміхнулася зірка. Щаслива зірка — служити людям, нести знання, поезію, світло в юні і зрілі серця!

— Ви автор двох десятків книг для малечі. Що спонукало писати твори для найменших читачів?

— Передовсім діти й онуки у власній родині. Звичайно, і ті діти, з якими мене пов’язала доля під час багаторічної учительської праці в школі. Раніше зустрічалося чимало російськомовних видань, а хотілося, щоб діти пізнавали світ через українське слово, вбирали у серце рідну мову. На жаль, тоді таких видань було небагато. Ось так і взялась писати твори для дітей.

— А яка Ваша книжка у цій царині найуспішніша, найчитабельніша?

— Важко сказати, адже в кожен художній твір вкладала часточку душі, крізь серце вигранювала кожне слово, кожен рядок, кожную строфу, любов до дітей, які зростали, зріли, мріяли, прагнули осмислити себе в довкіллі, пізнати його і стати на шлях добра. Можливо, найуспішнішою є збірка казок-легенд “Чарівна сопілка”, за яку мені 2008 року присуджено другу премію на Першому всеукраїнському конкурсі за кращу книгу для дітей “Золотий лелека”. Не менший успіх має інша чимала збірка “Барвистий дивокрай”, до якої увійшли десять поетичних книжок, які побачили світ окремо в попередні роки.

— Справді, у бібліотеках обласного центру, Хмельниччини та й в бібліотеках України є чимало Ваших видань. Їх цінує малеча, про що свідчать відгуки бібліотекарів, які ведуть читацькі формуляри. Але Ви також пишите і для дорослих. Задати хоча б Вашу поему “Лоріля”, присвячену Лесі Українці...

— Написала, оскільки прагнула привернути увагу читачів до світлого образу геніальної поетеси у роковини святкування 145-річчя з дня її народження. Леся Українка мужнім словом боролася за кращу долю України, ми ще й досі виборюємо право бути вільними, незалежними, щасливими на рідній землі, кордони якої нині захищають наші славні воїни. Тому так важливо для юнацтва читати й перечитувати патріотичні твори Лесі Українки.

— А чому в епічному творі Ви порівнюєте Лесю Українку з легендарною німецькою Лорілеєю. Адже ці жінки різні: Лорілея стала ворожою для людей, а Леся Українка віддавала всі сили боротьбі за волю і долю рідного краю.

— Ваші міркування слушні. Але я вбачала у їхніх долях і багато спільного, почи-

Життя квітує в ріднім слові

Свято падолисту урочисто завітало на поріг до української письменниці, заслуженого працівника освіти України, почесного голови Хмельницького ОО ВУТ “Просвіта” Ніни Шмурикової-Гаврилюк. Цьогорічна осінь для неї ювілейна. Напередодні 4 листопада, дня народження Ніни Миколаївни, ведемо тиху бесіду про громадські та культурні справи, про життя-буття. Їй є що сказати, адже вона пише не лише для дорослих, а й для дітей.

наючи від чарівної зовнішності одного й того ж імені Лора (Лариса в побуті — Лора), від дивовижної любові до пісні (Леся Українка інакше не називала свої твори, як пісня). Будь-який її поетичний твір насправді несе у собі значно більше смислу — авторка вкладала пісенну ніжну душу в кожен рядок, у кожную строфу, її лірика звучить як непереможна прекрасна ритмізована мелодика, що проникає в душу кожного, хто заглиблюється у творчий, мовний світ поетеси.

— Не може обійти увагою патріотичні почування, які актуальні під цю пору, коли Україна збройно захищає свої східні кордони. Ваші вірші, згруповані в добірку “Шевченкове слово”, переконують мене в тому, що Ви — справжній патріот...

— Вважаю, що любов до України, рідного краю закладена в генах кожного українця. Почуття патріотизму — найсвятіше почуття. Батьківщина дає людині все: і наснагу, і життєву силу, і хліб насущний, і рідну пісню. Все починається з рідної зем-

лі, з її прекрасних оспіваних краєвидів, з її сивої давнини, з пракоренів і, звичайно, із нинішніх буднів — її ширих, працьовитих людей, які є окрасою повсякденного буття, які у труді розбудовують і звеличують українську Україну європейського зразка. Працьовитість, культура, мова, свобода, звичаї і традиції — це ті маркери, які зберігають важливу інформацію про віддалені історичні епохи, наших пращурів через консервативність спадкових рис українства, що Ви їх шойно назвали кодом.

— Торік Ви брали участь у Міжнародному Шевченківському літературно-мистецькому святі “В сім’ї вольний, новій”, що відбувалося на Луганщині. Ви виступали у прикордонній зоні, де лунали артилерійські канонади. Яке враження винесли зі свята? Чому наші вороги заважають розбудувати незалежну державу?

— Тому що вони — вороги, яким незалежність України стоїть поперек горла. Найголовніше, що я хотіла винести з цієї поїздки, яким духом живуть люди на сході нашої держави, що там відбувається, донести луганцям, що ми завжди з ними і раді прийти на допомогу в будь-який час. На щастя, ми відчули, що дух український там незламний, більше того, із влиттям нових сил — громадян України, які не сприйняли “русского міра” і перейшли на територію, непідконтрольну бойовикам, — життя забувало новим цвітом національної ідеї у школах, бібліотеках, театрах... Усюди, де ми гостювали, нас зустрічали хлібосольно, і лунала рідна українська мова. Я з групою письменників побувала на Новозповідщині, одно-

му з найвіддаленіших районів Луганщини. Там ми відчули таку теплоту сердець, такий широкий прийом, що його не забути ніколи.

— Чи були у Вашому житті події, які сколихнули душу, додали наснаги, натхнення для творчого розкриття?

— Нещодавно мене запросили в Хмельницьку загальноосвітню школу № 15 на відкритий урок до 4-класників. Прихопила з собою книжки, що вийшли друком останніми роками. Вражена тим, як майстерно вчителі використали на уроці мою казку “Відважні брати”, адже зміст її і зараз є дорогим, бо найголовніше — налаштувати підрастаюче покоління на патріотичний лад, прищепити любов до рідних просторів, людей, плекати синівські почуття до України. Інсценізація проходила під музичний супровід. Уважно дивилася, слухала й водночас подумки себе переконавала в тому, як важливо виховувати і розвивати наших дітей духовно. Честь і хвала учителям, вихователям, які все роблять для того, аби учні міцніли в духовному зрості.

— Вас зчаста можна побачити на різноманітних заходах. Чи не прагне поетеса Ніна Шмурикова-Гаврилюк донести свою творчу енергію до читачів, до ширшої аудиторії?

— Не тільки. Я часто починаю свою розповідь про українських письменників, літераторів рідного Поділля, яких добре знаю, щоб спонукати читачів (дорослих і дітей), аби зацікавилися новинкою, прочитали новий художній твір. Намагаюся повніше розкрити тему, пов’язану з назвою заходу. Якщо на порядку денному — українська мова, то тут, як кажуть, козир сам мені впау у руки. Я можу годинами розповідати про її суспільні функції, намагаюся передати слухачам таке ж гаряче почуття до української мови, яке лине широко із мого серця. Вважаю, що кожна небайдужа людина через пропаганду художнього слова, рідної мови може впливати на формування світоглядних поглядів молодшого покоління. Адже саме ми, дорослі, несемо відповідальність за виховання дітей, бо від того, як ми виховуємо підрастаюче покоління, такою й буде Україна у майбутньому.

Спілкувався Віталій МАЦЬКО,
м. Хмельницький

Любов Дубровіна

Ювілей головної бібліотеки держави

Національна бібліотека України імені В. Вернадського, заснована 100 років тому, святкує нині ювілей. Про значення науки й бібліотечної справи у розбудові держави голова Центральної Ради Михайло Грушевський у своїй роботі “На порозі Нової України: гадки і мрії” 1918 року писав: “Без “високої”, так би сказати, чи “чистої” науки ні освіта, ні школа, ні популярна література, ні навіть публіцистика не можуть держатися на відповідній висоті — се той фундамент, той рівень, по котрому рівняється все. Україна повинна мати академію наук і через неї забезпечити можливість зайнятись чистою наукою людям, які виявляють до того потрібний хист і енергію, сотворити національну, чи пак народну, бібліотеку, гідну великої держави...”

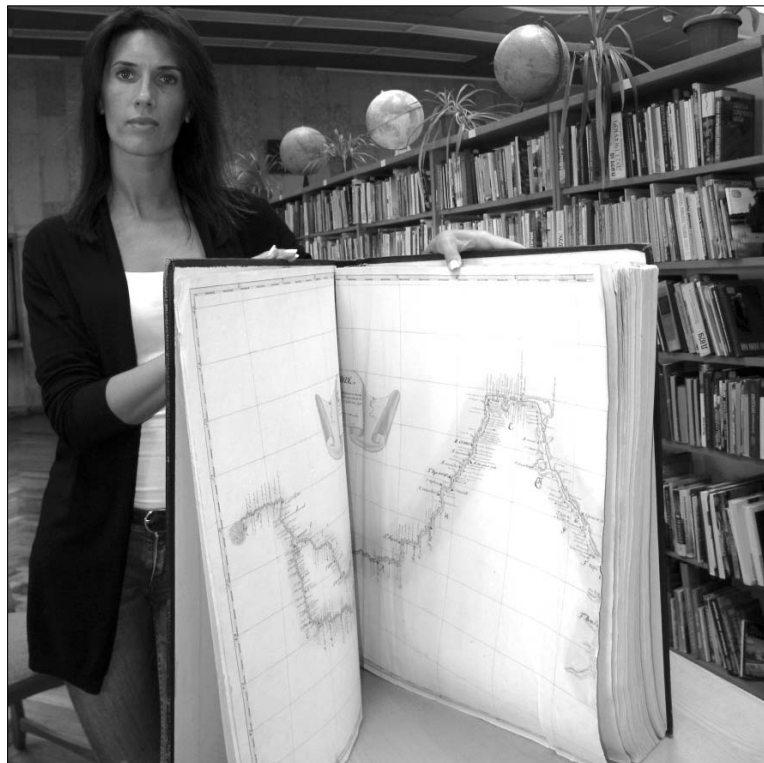
Георгій ЛУК'ЯНЧУК

Цю мрію державотворця, науковця зі світовим ім'ям втілював у життя гетьман Павло Скоропадський, який 2 серпня того ж 1918-го підписав “Закон про утворення Фонду національної бібліотеки Української держави”, основним завданням якої, відповідно до параграфу 2, було “розповсюдження знання і підтримання наукової праці”. А ще — формування найповнішого фонду української — всіх рукописних і друкованих пам'яток духовного життя українського народу. “В ній (бібліотеці — авт.) повинні бути зібрані книги, часописи, газети, гравюри, листівки, ноти, літографії і інші твори друкарень, літографія та металографія, видані на Україні та за кордоном”. Як аванс, уряд Скоропадського асигнував на створення книгозбірні величезні на той час гроші — 500 тисяч карбованців із Державної скарбниці. Жоден із наступних урядів (і радянських, і вже за часів відновленої незалежності) такої щедрості на бібліотечну справу собі не дозволяв...

Нині головна бібліотека країни, яку очолює член-кореспондент НАНУ Любов Дубровіна, — головний науково-інформаційний центр держави і входить до числа найбільших бібліотек світу. Обсяг фондів книгозбирання — понад 15,5 млн одиниць зберігання. Тут — найповніше в країні зібрання пам'яток слов'янської писемності й рукописних книг Х—ХІХ століть, архіви і книжкові колекції видатних діячів української й світової науки та культури, загальним обсягом близько 600 тисяч одиниць зберігання. Серед унікальних пам'яток писемності — Київські глаголичні листки Х ст. — один із найдавніших вітчизняних рукописів, Переспішицьке Євангеліє (1556—1561) — символ української державності, на якому присягають українські президенти під час інавгурації. А ще видання Івана Федорова, інші першодруки з Львівської братської і Острозької друкарень, Печерської, Почаївської, Віленської, Новгород-Сіверської типографій. Серед найцінніших примірників — трєбник київського митрополита, великого подвижника української церкви Петра Могили 1646 року, книга “батька історії” Геродота “Історія” (написана у V ст. до н. е., видання 1494 р.), в одному з розділів якої описане життя скіфів, що мешкали на території сучасної України. Є тут і чимала історична колекція — бібліотека останнього польського короля Станіслава-Августа Понятовського, зібрання польського вченого і мецената Юзефа Яблоновського... Велика гордість бібліотеки — фонд образотворчих мистецтв, що містить понад 262 тисячі одиниць зберігання: репродукції, листівки, плакати, портрети, зібрання юдаїки, що складається з колекцій єврейської літератури та рукописів, відділ картографії, де є 50 тис. мап, атласів, планів. Але головним є відділ україністики: довідково-інформаційний і документальний ресурс архівних, рукописних і дру-

кованих джерел, створених в Україні або інших державах, — про Україну, її історію, економіку, культуру. Особливе місце у відділі належить творам діячів УНР, прозаїків і поетів Розстріляного Відродження: Миколи Хвильового, Валер'яна Підмогильного, Михайля Семенка, Миколи Куліша, Євгена Плузника, Григорія Косинки та багатьох інших, що вилучили з продажу і бібліотек, їх суворо забороняли не лише розповсюджувати, а й читати чи просто тримати вдома. Заборона поширювалася і на фундаторів бібліотеки, що нині носить ім'я великого українського вченого Володимира Вернадського, — Сергія Єфремова, члена Центральної Ради та Генерального секретаря міжнародних справ УНР, історика, письменника, полігота, котрий знав кілька десятків мов, Агатангела Кримського (нині його ім'я в затвердженні XVI сесією Генасамблеї ЮНЕСКО переліку видатних діячів світу) та багатьох інших видатних національних діячів України. Сергія Єфремова 1928-го звинуватили в організації Спільки визволення України, Агатангела Кримського — у націоналізмі; вони, як і 46 фахівців, що працювали в бібліотеці, були засуджені й загинули у катівнях НКВС і в таборах ГУЛАГу. Проте завдяки самовідданій, жертвній праці колективу національної книгозбірні, всупереч вказівкам партійної та цензури спецорганів, для нащадків були збережені їхні твори, щоденники, архіви, як, скажімо, безцінний архів Агатангела Кримського.

Тепер бібліотека налічує п'ять інститутів, зокрема, Інститут книгознавства, Інститут рукописів, 50 підрозділів (бібліотекознавство, книгознавство, архівознавство, біографічні дослідження, інформаційних технологій тощо), які щодня працюють щонайменше з тисячею відвідувачів. Інтернет-портал

Науковець демонструє раритет Географічного відділу

книгозбірні щодоби відвідують 45—50 тисяч користувачів. Особлива категорія абонентів — інформаційні служби державної влади, зокрема Верховної Ради України, Адміністрації Президента України і Кабінету Міністрів України. До того ж універсальні інформаційні ресурси закладу використовують близько 370 тисяч читачів, яким щорічно видають півтора мільйона документів. Робота кожного з підрозділів, наукові дослідження, підготовка нових книг, факсимільні видання таких пам'яток, як Переспішицьке Євангеліє, на якому присягають Президенти України, — це вагомий внесок головної бібліотеки країни в розвиток національної справи, втілення в життя національної ідеї. На національну ідею нині працює понад 800 співробітників книгозбірні — науковці, книгознавці, бібліографи. Тільки у відділі національної бібліографії її співробітники підготували і видали 20 томів досліджень. Зараз її науковці працюють над виданням першого перекладу Євангелія українською мовою, зробленого письменником, педагогом Пилипом Морачевським. І хоч його переклад Російська академія наук визнала кращим серед аналогічних слов'янських перекладів, але через мовну політику імперії жоден із перекладів Святого Письма не був надрукований за життя видатного подвижника. У бібліотеці вперше в Україні створено “Міжнародний зведений каталог-репертуар української книги. 1798—1923”. Його складовою частиною є покажчик “Книга в Україні. 1861—1917: матеріали до репертуару української книги”, що налічує близько 20 тисяч позицій. Грунтовне джерелознавче видання — “Україномовна книга у фондах НБУВ: 1798—1923” у 20-ти томах нараховує 25 477 бібліографічних записів. Фактично кожен із цих записів — безцінний, адже йдеться про історію, етнографію, літерату-

Експонат постійно діючої виставки Фонду Президентів України

ру, поезію, перекладну українську літературу. Сотні видань з цього списку, особливо ті, де йшлося про УНР, повстанський рух у 20—30-ті роки минулого століття, Голодомор, як і релігійні видання, в радянський час були суворо заборонені. Серед таких видань книга першого секретаря ЦК КПУ і члена Політбюро ЦК КПРС Петра Шелеста “Україно наша радянська”, видана 1970 року. Ідейний комуніст, але нащадок українських козаків, якого ще називали партійним націоналістом, писав: “Кожний, хто живе на Радянській Україні, любить її, з гордістю говорить: “моя Україна”, “наша Україна”. І це цілком природно й законірно. Тут ми народилися, виростили як громадяни, будівники комунізму”. Тим не менше його заперечили у “плеканні архаїчного” й ідеалізації Запорозької Січі. Звинуватили у тому, що написав книгу “низького ідейно-теоретичного і фахового рівня”, де, мовляв, непомірно багато місця відводиться минулому України та її дожовтневій історії. Шелест змушений був піти з посади першого секретаря з переведенням до Москви у Раді Міністрів; його книгу, що вийшла накладом 100 тисяч примірників, конфіскували з усіх бібліотек і знищили. Примірники, що були в Центральній науковій бібліотеці АН УРСР (тепер імені Вернадського) теж мали знищити. Втім, проігнорувавши розпорядження “вищестоящих” інстанцій, книгу зберегли, вона “сховалася” у спецхрані. Тепер у неї — друге життя, її експонують на виставках, обговорюють на конференціях, вона є джерелом цінної інформації для читача. З 1991 року багато видань, які хоча й не були заборонені, а й дозволені не були, теж “пішли в люди”: доробки майстрів українського слова — Пантелеймона Куліша, Михайла Драгоманова чи твори Лесі Українки, які в радянський час особливо не популяризували. Тоді ж було створено рукописний відділ бібліотеки для збереження української мови, він нараховує 650 тисяч документів, 400 тисяч із яких відображають шлях України до своєї незалежності.

У довгій історії бібліотеки вистачало й трагічних сторінок — знищення когорти цінних кадрів, вивезення у нацистську Німеччину багатьох книг, пожежа 1964 року, коли від вогню й води постраждали й видання загального фонду та збірні періодики... Нині колектив пише нову іс-

торію закладу — не лише поповнює книжкові фонди, опрацьовує архіви, зокрема й козацької доби, а формує фонд електронних документів, каталоги й картотеки, забезпечує роботу інтернет-порталу, де кожен охочий може користуватися електронною бібліотекою “Україніка”. Говорячи про сьогодення книжкової скарбниці науковці бібліотеки, розповідають, як колектив на замовлення Швеції й Литви працював над копіями Біблії XVI ст. і Литовського статуту, що є національними реліквіями цих країн. Тоді ці книги, які зберігаються в НБУ ім. Вернадського, точніше, їхні копії, по-новому звертали, переплели, “одягли” в палітурки. Нині триває активна робота над новими унікальними проектами — “Електронний архів Михайла Грушевського”, “В. І. Вернадський”, “Т. Г. Шевченко”, над формуванням постійно діючої виставки Фонду Президентів України, де зберігається понад 1800 експонатів: книги, листи, нагороди, пода-

Книга-досягнення науковців головної бібліотеки України

рунки Президентам України, від символічних сувенірів до творів мистецтва, які вони отримували під час візитів за кордон. Започаткував фонд Леонід Кучма, який передав до бібліотеки перші реліквії. Кожен експонат фонду має свою історію і є свідком становлення незалежної України. Гірко говорити, але нині, у свій славний ювілей, як ніколи раніше, книгозбірня потребує оновлення самого її внутрішнього вигляду, значної модернізації матеріально-технічної бази, осучаснення комп'ютерного обладнання. Бібліотекар в Україні нині — професія майже елітарна. І до них повною мірою стосуються слова українського просвітителя-гуманіста, філософа, поета і педагога Григорія Савича Сковороди: “І немає більшої радості, аніж жити за покликанням! Проте не кожному вона під силу... Адже нерідко буває, що працівники-науковці приходять на роботу, працюючи на півставки(!) зі своїми ноутбукми чи планшетами, бо бібліотеки вже давно не такі надійні... То ж є над чим подумати і уряду, і київській владі. І тут є з кого брати гарний приклад: з державотворчої діяльності гетьмана Павла Скоропадського, сторіччя Української Держави котрого відзначаємо нині...”

Пісня «Два кольори» — іспанською... У Львові вперше вручили літературну премію ім. Р. Гамади — за найкращі переклади зі східних і європейських мов

Йосип МАРУХНЯК
Фото автора

Премія заснована з ініціативи НСПУ та Львівського національного університету ім. І. Франка для вшанування пам'яті талановитого перекладача, сходознавця, редактора-упорядника, старшого викладача кафедри сходознавства Романа Гамади.

Урочистості з нагоди вручення цієї премії відбулися у Дзеркальній залі Львівського національного університету імені Івана Франка. На конкурс було подано 13 перекладів із різних мов. Жюрі присудило премію в двох номінаціях: “східні мови” та “європейські мови”. Першими лауреатами премії ім. Р. Гамади стали Сергій Борщевський за переклад “Оповідок Еви Луни” чилійської письменниці Ісабель Альєнде та Сергій Рибалкін за переклад

“Подорожей Синдбада та інших арабських казок”.

Спогадами про талановитого перекладача Романа Гамаду поділилися проректор ЛНУ імені Івана Франка Ярослав Гарасим, відомий український перекладач, письменник і науковець Андрій Содомора, учениця перекладача Надія Вишнеvsька, яка зазначила, що одним із важливих досягнень Романа Гамади є дослідження спорідненості українських та іранських фольклорних образів.

“Кожна казка залишатиметься у пам'яті народу стільки, скільки нею захоплюватимуться нові покоління читачів. Кожен казкар сприятиме розвитку нації настільки, наскільки нація зможе оцінити його відданість, талант і злобутки. Тому так важливо популяризувати творчість перекладача та намагатися всебічно досягнути її зміст і значення”, — наголосив присутній на урочистостях зас-

тупник голови НСПУ, поет і науковець Олександр Гордон.

Саме він урочисто вручив Премію ім. Р. Гамади відомому іспаністу та латиноамериканісту, перекладачеві Сергію Борщевському.

Премію у номінації “східні мови” вручили викладачеві кафедри східної філології Київського національного лінгвістичного університету, перекладачу та науковцю Сергію Рибалкіну.

На цьому заході була присутня дружина Романа Гамади Наталія, яка розповіла про велику відданість чоловіка своїй справі. А на завершення урочистостей прозвучала пісня “Два кольори” Дмитра Павличка у перекладі Сергія Борщевського іспанською мовою.

Відтепер премія ім. Р. Гамади стане щорічною. Нею відзначатимуть від одного до трьох лауреатів за переклади з різних мов.

Культурна референтура ОУН оголошує конкурс патріотичної поезії імені Олени Теліги та Олега Ольжича

3 лютого 2019 р. виповнюється 90 років із дня створення Організації Українських Націоналістів — провідної політичної сили української нації в послідовній, безкомпромісній, жертвовній боротьбі за відновлення Української Самостійної Соборної Держави.

Ця самовіддана боротьба велася не лише збройно й політично. Надзвичайно потужна зброя — слово, самотутня українська національна культура. Це дуже добре знали славетні українські поети Олена Теліга та Олег Ольжич, які очолювали Культурну референтуру ОУН (КР ОУН). Їхня творчість стала взірцем української патріотичної поезії.

Нині, в добу Незалежності, актуальність слова аж ніяк не стала меншою — тим паче, що боротьба за Україну триває. Кожне нове покоління по-своєму відчуває й осмислює свій патріотизм. Щоб заохотити ці природні творчі пориви, Культурна референтура ОУН оголошує Всеукраїнський дитячий конкурс патріотичної поезії імені Олени Теліги та Олега Ольжича.

Положення про Всеукраїнський дитячий конкурс патріотичної поезії імені Олени Теліги та Олега Ольжича

До участі в конкурсі запрошуються українська учнівська молодь — юні поети і поетеси віком від 7 до 17 років.

Конкурс відбувається у трьох вікових категоріях:

- 1) 7—10 років;
- 2) 11—14 років;
- 3) 15—17 років.

Як взяти участь у конкурсі

Кожен учасник чи учасниця конкурсу подає один рукопис обсягом щонайбільше 10 власних віршів українською мовою, з яких щонайменше один вірш мусить мати виразне громадянське, патріотичне звучання.

Рукописи подаються у форматі Word на електронну адресу referentura.oun@gmail.com, у темі листа слід вказати: “Конкурс патріотичної поезії” і свою вікову категорію.

Разом із рукописом слід подати коротку інформацію про себе, обов'язково:

- своє ім'я та прізвище;
- назву свого міста, містечка чи села;
- свій вік;
- ім'я та прізвище, а також номер телефону дорослої людини, з

відомо якої ви подаєте свої твори на конкурс: мами або тата, вчителя, керівника літературної студії тощо (номер телефону потрібен для того, щоб у разі вашої перемоги ми могли оперативно з вами зв'язатися).

Рукописи на конкурс приймаються з 14 жовтня до 31 грудня 2018 року.

Як визначатимуться переможці
Конкурсні рукописи розглядає журі у складі:

- 1) голова журі — Богдан Червак, голова ОУН;
- 2) Ніна Головченко, літературознавець, керівник КР ОУН;
- 3) Іван Андрусак, поет, дитячий письменник;
- 4) Борис Гуменюк, поет-воїн, громадський діяч;
- 5) Сергій Пантюк, поет, прозаїк, громадський діяч.

Журі оцінює кожен рукопис за такими критеріями:

- оригінальність художнього задуму;
- вправність володіння поетичною технікою;
- художня самостійність втілення задуму;
- тяглість українських поетичних традицій;
- яскравість і самотутність твору, глибина осмислення теми патріотизму.

У кожній віковій категорії визначаються по три переможці (перше, друге і третє місце), які будуть відзначені грамотами та цінними призами.

Журі також може встановити в кожній номінації дві-три заохочувальні відзнаки для учасників, які не стали переможцями, але їхня творчість привернула позитивну увагу.

Твори учасників конкурсу в процесі розгляду публікуватимуться:

- на сайті Культурної референтури ОУН <http://kroun.info>;
- на сторінці КР ОУН у соцмережі Фейсбук <https://www.facebook.com/KultReferenturaOUN>.

Твори переможців і найкращі твори учасників по завершенні конкурсу вийдуть друком окремим виданням.

Оголошення результатів конкурсу і нагородження переможців відбудеться 3 лютого 2019 року, в день 90-річчя ОУН.

Секретаріат ОУН

Контакти: referentura.oun@gmail.com

Валерій РОМАНЬКО,
голова комісії з присудження премії ім. М. Петренка, член НСПУ

Ми вступили у третє століття від дня народження Михайла Петренка (1817—1862), українського поета-романтика, автора слів поетичного твору, який став відомою піснею “Дивлюсь я на небо...”. Саме пісня й зберегла ім'я її творця, яке на деякий час загубилося в історії. Чимало заходів, присвячених популяризації творчості М. Петренка, вшанування його імені провели слов'яни. Кульмінаційними стали ювілейні роки — 2012 та 2017. Однією з форм ушанування земляка є Загальнослов'янська літературно-мистецька премія, започаткована Слов'янською міською краєзнавчою організацією з 2012 року, яка стала традиційною. Нещодавно у стінах Слов'янської центральної бібліотеки

Живий у пісні — живий у віках

У Слов'янську вшанували лауреатів літературно-мистецької премії ім. Михайла Петренка

імені М. Петренка відбулося свято “Живий у пісні — живий у віках”, на якому вже всьоме вшанували тих, хто активно популяризує творчість М. Петренка, пише поетичні твори українською мовою.

У номінації “Поезія” лауреатом премії визнано поетку Людмилу Богданівну Дасів (м. Краматорськ). У номінації “Популяризація життя і творчості М. Петренка” лауреатами стали голова міської краєзнавчої організації Тетяна Костянтинівна Лисак (м. Слов'янськ); Віктор Борисович Васильчук, журналіст, письменник (м. Коростень Житомирської обл.), доктор історичних наук, професор Віктор Степанович

Прокопчук (м. Дунаївці Хмельницької обл.); археолог, музейний працівник Анатолій Васильович Шамрай (м. Слов'янськ, померло). Лауреатам вручено дипломи, пам'ятні знаки, грошову винагороду, квіти. Від імені Слов'янської міськради лауреатів привітала начальниця відділу культури Марина Олійник, Олег Зонтов — від ГО “Слов'янськ — наш спільний дім”. Лунали пісні, вірші, слова широкі подяки за пам'ять про відомого поета-земляка. До анонсованого заходу випущено буклет “Лауреати премії імені М. Петренка”, який подарували усім школам і бібліотекам Слов'янська та присутнім на святі.

Премію отримує Людмила Дасів

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

Першим заходом Фестивалю стало відкриття виставки “Ілюстрація. Українське ретро” на основі художніх робіт із колекції музею, створених класиками української книжкової ілюстрації: Юрієм Чарішніковим, Георгієм та Сергієм Якутовичами, Марією Котлярєвською, Надією Лопуховою, Василем Чебанником, Юрієм Северином та іншими.

Катерина Штанко

Відкриваючи експозицію, директор Музею Валентина Бочковська наголосила, що частину представлених тут ілюстрацій до книжок створювали 70 і більше років тому. Починається виставка картинами Марії Приймаченко, далі — твори відомого художника Івана Іжакевича. Творчість Володимира Голозубова представлена ілюстраціями до казки “Два півники”, а Юрія Чарішнікова — до “Пригод барона Мюнхгаузена”. За ці роботи художників удостоїли перших премій на одному з престижних міжнародних фестивалів 1971-го та 1983-го рр.

Радянська поліграфія 60—70-х років мала низький рівень, і тому зображення часто спотворювалися, а в експозиції можна побачи-

Подорож у світ книжки

У Музеї книги і друкарства України відбувся фестиваль “Азбукове Королівство Магів та Янголів”, що цьогоріч мав назву “Шафландія”. Фестиваль підготував приємні несподіванки: цікаві майстер-класи, презентації, дружні розмови і дозвілля, а також обмін досвідом.

ти ілюстрації в їхньому первісному вигляді.

На виставку запросили заслуженого діяча мистецтв України Василя Чебанника, який розповів про створення ілюстрації до казки “Аліса в країні див” Льюїса Керрала. Василь Якович підкреслив, що хоча виставка й ретроспективна, але вона надзвичайно сучасна. Оскільки твори мистецтва з роками лише набирають вагу і потрібно не менше 30—40 літ, аби визначити справжнє значення тієї чи тієї ілюстрації. Багатьох із представлених авторів він знав особисто. Зокрема товаришував із Георгієм Якутовичем.

Керівник Всеукраїнського благодійного фонду Марії Приймаченко Ольга Левченко розповіла про життя і творчість видатної української художниці, яка не лише малювала, а й вчила цього дітей.

Того ж дня відкрили виставку “Подорож у казку”, присвячену Шарлю Перро та Жулю Верну. В експозиції представили художні роботи з колекції музею, а також роботи учнів дитячих художніх шкіл під керівництвом Тамари Романової та Лариси Пономаренко. На захід завітала українська художниця Катерина Штанко.

На переконання пані Катерини, казка для дитини надзвичайно важлива, адже вона розвиває її творчі здібності, вкладає у неї національний архетип. Художниця почала малювати з 5 років. Створила багато ілюстрацій до казки Ш. Перро “Попелюшка”. Намальовані вони у стилі високого бароко. Наступною була праця над казкою “Царівна жаба”, ілюстрації до якої виконані вже у стилі українського бароко.

Про створення цієї виставки розповіла одна з її організаторів Тамара Романова, а директор Музею подарувала дітям останні числа журналу “Малютко”.

Завершився перший день Фестивалю виступом керівника ансамблю “Хорея Козацька”, заслуженого артиста України Тараса Компаніченка та одного з солістів колективу Ярослава Криська.

Цей концерт Тарас Компаніченко назвав “Дивні пісні”, адже виконували твори, які ніколи не звучать по телебаченню чи радіо. Це були пісні на релігійну та патріотичну тематику. Розпочали концерт твором “Похвалу принесу славному Ісусу” Дмитра Туптала.

Чимало українських видавництв презентували на Фестивалі свої книжки. Видавництво Вукрек представило видання Юлії Косівчук “Війна і маленька Віра” та “Мама, в якій зламалася пружинка”. Авторка — чернівецька поетка, журналістка, художниця, композиторка і бард, яка зараз мешкає в Каліфорнії.

Видавництво “АБА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА” презентувало книжку Зірки Мензатюк “Дике літо в Криму”. Це гостросюжетна повість про літні канікули на кримському узбережжі, про дружбу київської школярки Наталочки з татарськими ровесниками.

Видавництво “Знання” запросило ознайомитися з книжками Дженні Німмо “Чарлі Бон і таємничий дар” та “Чарлі Бон і Часокрут”. Герой цих романів володів надзвичайними здібностями: розумів мову тварин і вмів літати чи пересувати предмети силою думки.

Багатьох зацікавив твір Івана Андрусіяка “Зайчикова книжечка”, що побачив світ у Київському видавництві “Фонтан”. Це збірка з семи віршопісенок і коліскових.

Також на фестивалі представили книжку Олени Мокренчук із Чернігова “Аліска, фронтова лисичка”. В основі сюжету реальна історія, що відбулася навесні 2017 року на шахті Бутівка, що поблизу прифронтової Авдіївки. Крихітне лісенятко народилося під час війни, осиротіло через неї — і тут же, на фронті, знайшло нову сім’ю серед військових ЗСУ.

Всі охочі могли взяти участь у різноманітних майстер-класах. Леся Іванченко запросила на майстер-клас “Музейна папірня”, де розповіла історію виникнення паперу та ознайомила з процесом його виготовлення. На майстер-класі “Скрипторій” від Галини Карпінчук можна було дізнатися, як виникла абетка, про

Василь Чебанник

типи давнього письма — устав, півустав, скоропис; про матеріали, за допомогою яких створювали рукописні книжки. Художниця Катерина Немира на майстер-класі “Цей чарівний папір” вчила створювати анімалістичні скульптури з паперу. Володимир Чернишенко провів майстер-клас для майбутніх письменників і перекладачів з англійської мови “Як перекласти те, що неперекладається”. А заступник директора Музею книги і друкарства Людмила Хауха провела майстер-клас з атрибуції стародруків “Тамниці давніх книжок”. У кожного з присутніх на цьому майстер-класі була можливість не лише доторкнутися до наших найдавніших книг, а й поринути в тексти та почитати зі стародруків, яким уже по 300—400 років.

Серед інших заходів фестивалю — квест “У пошуках музейних скарбів”; ігри “Розпізнай герби друкарів України”, “Підбери назву професії творців старовинної книги”, “Меморі”; концерт камерної музики Subbotina-Khalli Duo; креативні читання з дітьми дошкільного віку “Казковий сніданок”; розмова “Свобода вибору: халепи, кошмари, війни та випробування в новітній українській книжці для підлітків”.

Тетяна ДУДЧАК,
головний бібліотекар Чернівецької обласної бібліотеки для дітей

Неймовірні читанки з Оленою Логіною

жовтня 1973 року в Сокирянах Чернівецької області. Любов до книги, до мистецтва прищепили своїм дітям, Оленці та її брату Сергію, батьки Марія Іллівна та Володимир Степанович. Ця любов привела дівчину на філологічний факультет Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича. Наразі працює науковим співробітником Меморіального музею Володимира Івасюка. Вона — автор багатьох публікацій про відомих діячів Буковини і України. Почала писати вірші на другому курсі університету.

Першу дитячу збірку поезій — “Бабусині гостинці” (2007, 2012) — присвятила своїм синочкам Василькові та Ігорю. Для малечі в цій книжці авторка підготувала різні поетичні родзинки.

Друга дитяча книжка — “Любим янголятам” (2012) також тепла і яскрава. Якщо перша збірка ілюстрована чорно-білими малюнками, то друга тішить око незвичайними фантастичними кольоровими ілюстраціями. Над створенням ілюстрацій до дитячих книг працювала художниця Тетяна Анатоліївна Полушина. Малюнки художниці влучно доповнюють вірші.

Маленькі читачі дізнались, що Олена Володимирівна крім дитячих, має в своєму творчому доробку вже сім збірок віршів для дорослих: “Лабіринти душі”

(2000), “Аквазелі любові” (2000), “Миттєвості” (2001), “Подих серця” (2005), “Відлуння дощів” (2006), “До берегів істини” (2008) та “Римогроми” (2010). Зі свідчень Олени Володимирівни, вона ввійшла у світ поезії з благоговіння поважного науковця, талановитого художника Ігоря Миколайовича Школи. Всі ці поетичні збірки художньо оформив Ігор Школа. 2000 року, ще до особис-

того знайомства, вона присвятила майстру такі рядки:

*Споглядала душа дивину,
Мов росу на прозорому листі,
Мов троянду на білім снігу
Споглядала душа дивину...*

Сам Ігор Школа сказав про творчість пані Олени так: “...у рядках поетеси читається одночасно і біль багатьох поколінь, і щастя окремої людини, Всесвіт і піщинки чиєсь душі...”

На зустріч із маленькими шанувальниками поетичного слова до Чернівецької обласної бібліотеки для дітей завітала поетеса, член НСЖУ Олена Логінова.

Протягом багатьох років дитячу книгозбірню пов’язує з пані Оленою тісна співпраця та щира дружба. Її перші дитячі збірки віршів презентували в Чернівецькій обласній бібліотеці для дітей.

Неповторні, мудрі, чуйні вірші цієї талановитої поетеси зігрли багато дитячих і дорослих сердець. Крім того, вона має природжений педагогічний дар. До кожного маленького читача вмів дорігати правильно і влучне слово, яке заохочує дитину до самостійного читання. Вона спілкується з читачами-дітьми на рівних. Навіть неслухняний і непосидючий бешкетник, затамувавши подих, слухає вірші Олени Логінової. Емоції та сила її поетичного слова вражають до глибини душі.

Діти охоче читали разом із нею вірші з дитячих збірок “Любим янголятам” та “Бабусині гостинці”. Вона розповідала книголюбам про свою творчість, вподобання, дитячі роки: “...Я дуже пізно почала розмовляти. Пам’ятаю, в дитинстві тато брав мене на руки і читав поезії Пушкіна, Лермонтова, Підгірянки, Франка... в чотири роки вже читала сама...”

Народилась Олена Логінова 27

Деякі поетичні твори О. Логінової покладені на музику. Наприклад, її вірш “Соната для щасливих” виконав Любомир Равлюк, музикант, керівник ВІА “Марічка”. Така лірична і чуйна пісня не залишить байдужим жодного слухача.

На питання книголюбів, як народжуються її вірші, що її надихає, авторка відповіла: “...вірш виникає раптово, я можу їхати в тролейбусі або перебувати вдома... я не знаю, яка буде тема... це все відбувається мимоволі, несподівано...”

Розповідь про свою творчість пані Олена чергувала з хвилинками голосного читання. Вона читала дитячі вірші “Дерево дитинства”, “Літо”, “Хитрий Мурчик”, “Жирафа”, “Шаховий турнір” та інші. Школярки допомагали поетесі і разом з нею мандрували поетичними рядками, утворивши спільні голосні читанки.

На голосних читаннях також звучав вірш “Мамина душа”:

*...Всі світові дороги сходяться
у мами, —
Снаги і сили тільки тут знайди...
І скільки Бог тобі призначить
жити,
В яких світах не опишеш б ти,
Лиш мамина душа завжди буде
світити,*

Любити, берегти і до мети вестись!
Поетеса сама мріє і бажає всім, “щоб були здоровими батьки, діти, щоб не було воєн”, сама живе за принципом: “Зроби людині добро — воно тобі віддасться сторицею”.

Традиції і новаторство українських митців

Масштабність виставкового проекту спокушувала піти перевіреним шляхом і значну частину експозиції сформувати з творів із фондів НСХУ, мистецька якість яких незаперечна. Але попри численність запропонованих виставковому комітету творів з усіх куточків України, здалося доречним поєднати ретроспективний блок із сучасними здобутками наших художників. Значне місце в експозиції належить роботам Харківської та Одеської організацій, які 2018 року святкують 80-річчя ювілеї. Після остаточного відбору виставка нараховує понад 500 творів усіх видів образотворчого мистецтва, хоча природно, що більша частина — це живопис.

“Наші художники — патріоти України, вони повертають із забуття імена відомих українців, їх хвилюють проблеми анексії Криму та війни на Донбасі. Українські митці активно спілкуються з художниками інших країн, беруть активну участь у пленерах, симпозиумах, конференціях, перемагають на престижних міжнародних конкурсах та фестивалях, тим самим пропагуючи українське образотворче мистецтво у світі”, — розповів голова НСХУ Володимир Чепелик.

“Пройдено 80 років великого шляху, дуже суперечливого, феєричного і трагічного. І сьогодні будь-яка презентація України у світі не обходиться

У Центральному будинку художника НСХУ відкрили виставку, присвячену 80-річчю Спілки.

без робіт українських художників. Велика подяка українським митцям, серед яких понад 4 тисячі членів НСХУ, більше 100 народних і 300 заслужених художників України, понад 100 заслужених діячів мистецтв, близько 50 лауреатів Шевченківської премії”, — наголосив міністр культури Євген Нишук.

Також Є. Нишук зачитав привітання від Президента України П. Порошенка.

А радник Президента України Юрій Богуцький підкреслив, що Спілка завжди була вільнолюбною, у ній панувало прагнення до свободи і демократії.

Про багаторічну творчу співпрацю НСХУ та Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури України розповів проректор цього вишу Остап

Ковальчук, а також вручив Спілці Золоту медаль Академії.

“Від того, настільки інтенсивно розвиватиметься творчість наших художників, залежить сьогоднішній і завтрашній день українського кіно”, — підкреслив заступник голови Національної спілки кінематографістів України Сергій Тримбач.

Про проведену велику роботу з організації виставки розповіли голова Київської міської організації НСХУ Віктор Коновал та директор Дирекції виставок Ігор Волошук.

На виставці можна побачити роботи класиків українського образотворчого мистецтва Т. Яблонської, В. Пузирькова, Г. Непийлива, Є. Волобуєва, А. Лимарева та багатьох інших. Але найбільше тут полотен наших сучасників.

Художник Олексій Петренко представив на виставці одну зі своїх останніх робіт, що має назву “Карпати”. Митець щороку приїждить до Карпат, враження від поїздок передає на полотнах. Частина пейзажу створена у Золочеві, а частина — у Славську. Заслуженого художника України Петра Зікунова завжди супроводжує піднесений настрій, коли він відвідує свою малу батьківщину на Житомирщині. Саме там під час заходу сонця створив свою картину “Край се-

Відкриття виставки

ла”. Олександр Ольхов часто буває на Чернігівщині, де минули його дитинство та юність. На картині “Літо” він зобразив делек, які поселилися цьогоріч на його дачі, поруч — онука художника Марійка. Митець із Житомира Станіслав Антонюк часто малює натюрморти. У картині “Українське та екзотичне” він разом зібрав фрукти з України та інших країн. Спочатку художник намалював посуд, а потім фрукти на ньому. Юрій Качкін народився на Нікопольщині, де була знаменита Томаківська січ, якій він присвятив серію робіт “Золотаві пейзажі Томаківської січі”. Одна з цих картин “Золота тополя” — представлена на виставці. Філіп Чорнобров неодноразово бував у

Чорторії, де народився Іван Миколайчук. Особливо його вразила каштанова алея у цьому селі, яку він зобразив на одній із представлених на виставці робіт. А молодий художник Роман Петрук до ювілейної виставки створив портрет свого колеги і старшого друга Василя Гуріна.

Загальний виставковий ряд привабливий і професійний. Характерне для таких масштабних оглядів широке географічне представництво і, як наслідок, акцентція своєрідних рис регіональних мистецьких шкіл тут очевидна і важлива. Унікальність таких виставок у максимальній демонстрації різнобарвних художніх творів, професійно зібраних у єдиній експозиції.

Олександр Ольхов

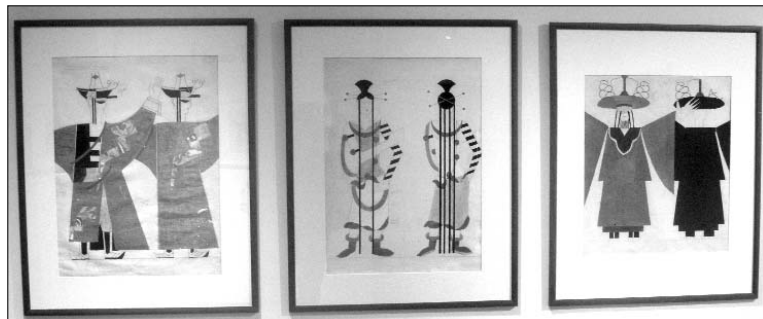
Таємниці авангардної сценографії

У рамках відзначення 95-річчя від дня заснування Українського театального музею відкрили виставку “Ексцентрика та експресія. Українська авангардна сценографія”.

Експозиція розповідає, що передові світові мистецькі ідеї були адаптовані українськими театральними художниками до потреб сценічного мистецтва. Динамічні просторові рішення, конструктивістські декорації, геометричні театральні строї оновили вітчизняну сценографію. Українські митці працювали в усіх без винятку стилях, притаманних авангарду Європи: кубофутуризм, супрематизм, конструктивізм, експресіонізм (з неопримітивізмом і дадаїзмом включно), простежуються навіть зародки сюрреалізму.

Замість реалізму, з його побутовізму на кону, авангардисти вживали широкий спектр експресивних виражальних засобів: гротеск та ексцентрику, динамічність і ритм (переважно рвучкий, синкопований), кольорові дисонанси й контрасти, зсуви та деформації, парадоксальність і алогізми.

1920-ті роки стали періодом, коли Україна стрімко вийшла на світовий простір. Сталося це, зокрема, завдяки державній політиці українізації. Відкритість до нових конструктивних надбань Заходу поєднувалася з давніми національними традиціями. На театральному кону в “авангардне десятиліття” було чимало мистецьких новацій, а деякі з них ма-

ли випереджальний характер. Експонати виставки “Ексцентрика та експресія. Українська авангардна сценографія” переконливо про це свідчать.

Виставка презентує унікальну збірку української авангардної сценографії з фондової колекції Музею театального, музичного та кіномистецтва України. Представлені роботи видатних художників театру: Олександрів Естер, Вадима Меллера, Анатолія Петрицького, Олександра Хвостенка-Хвостова та Бориса Косарева.

Ці роботи за майже століття переросли прикладний, суто сценічний формат. Нині ці костюми ескізів і декорацій є самодостатніми витворами образотворчого мистецтва, що гідно демонструються на численних міжнародних виставках. Спадщина національних сценографів є невід’ємною складовою українського авангарду — яскравого і потужного мистецького явища, визнаного у світі.

1920 рік в історії українського театру був відзначений появою легендарного авангардного спектаклю “Гайдамаки”, який поставив видатний український режисер Лесь Курбас. За Курбасом, театр — найвища мистецька форма — має синтезувати в собі всі існуючі мистецтва, як то образотворче, музику, хореографію, кінематограф, пантоміму тощо. Відтепер сценографія посіла таке зна-

чуще місце, що роль художника є однією з визначальних у виставі. І сценограф, без перебільшення, став співстановником спектаклю.

30 січня 1923 року в мистецькому об’єднанні “Березиль” (МОБ) з ініціатииви його керівника Леся Курбаса був заснований Театральний музей. Створена музейна комісія на чолі з відомим актором і режисером Василем Васильком. Хоча музей створили при єдиному творчому колективі МОБі, з самого початку він був задуманий як такий, що збирає матеріали з історії та сучасності всіх театрів України та висвітлює загальноукраїнський театральний процес. Для створення музейної колекції Василько ініціював впровадження у “Березолі” “примусового” музейного податку зі співробітників — кожен мав здати музейній комісії хоча б кілька речей, що висвітлювали перебіг театального процесу в Україні. Головний художник МОБу Вадим Меллер був один із перших дарувальників музею. Того ж року до музею надійшли ескізи костюмів Анатолія Петрицького до “Тараса Бульби”. Так було започатковано збірку національного сценічного авангарду. Сьогодні ця збірка презентує український театральний авангард як самобутнє та непересічне явище. Інтернаціональне і національне поєдналися тут у дивовижний спосіб.

Школа для художників театру

В Інституті проблем сучасного мистецтва відбулася Осіння школа сценографії, яку провела Національна спілка театральних діячів України та Український фонд культури.

Цей захід став першим проектом НСТДУ, який повністю присвятив сценографії. Його мета — сприяти фаховому зростанню українських художників-становників. Серед завдань школи: стимулювання розвитку сценографічного мистецтва в Україні через підвищення професійності молодих сценографів, розширення кола їхніх професійних зв’язків, а також презентація кращих напрацювань учасників керівникам театрів і режисерам.

Творчий куратор виставки — Сергій Маслобойшиков, відомий український кінорежисер, сценарист, театральний режисер, режисер телебачення та реклами, графік, живописець, театральний художник, дизайнер театральних костюмів.

Під час відкриття школи відбулося спілкування українських режисерів та сценографів. Своїм про-

фесійним досвідом поділилися Сергій Маслобойшиков, а також художні керівники Київської академічної майстерні театального мистецтва “Сузір’я” Олексій Кужельний і Київського академічного театру юного глядача на Липках Віктор Пиріч, завідувач відділу культурних стратегій, ініціатив і технологій Інституту проблем сучасного мистецтва Сергій Васильєв.

Учасники школи мали змогу ознайомитися з VII виставкою сценографії, підготовленою в межах проекту “Театр без театру” та присвяченою пам’яті Олени Багачи (1963—2017), яка створила власний театр, — в експозиції. Олена Анатоліївна стала лауреатом фестивалю “Золотий лев” (Львів) та “Слов’янські зустрічі” (Гомель), також отримала “Київську пектораль”. Була автором сценічного оформлення і костюмів до більш ніж 50-ти вистав у театрах України та Білорусі.

Інша виставка — “Сам собі режисер”, на якій були представлені роботи відомих українських театральних художників. Молоді художники обговорили ці роботи. Крім цього відбулися міні-виставка робіт учасників школи, презентація можливостей комп’ютерного 3D макетування, майстер-класи зі сценічного світла, перегляд вистав театрів Києва та аналіз сценографічних рішень; створення ескізів за завданням режисера. А в останній день роботи Осінньої школи сценографії відбувся круглий стіл “Режисер і сценограф”.

Сторінку підготував Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора